

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Reinhold, J. Uluots

E. Ein
tegevtoimetaja

LAHEMAD KAASTÖÖLISED.

A. Brandt, S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Guldenstubbe, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlson, A. T. Kliiman, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, L. Olesk, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahekirjutusteta; eriti soovitatav masinkiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud kliiseede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

S I S U.

Artiklid.

Kongo, Konrad: Retentsiooniõigus	393
Korsakov, F.: Ministriamet kehtiva õiguse järgi	409
Grünthal, T.: Vaidlematute riigimaksude kindlustamisest hüpoteegilises korras võlglaste kinnisvarale	419

Kirjanduse ülevaade.

Dott. E. Ein. Le azioni dei condomini	426
---	-----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas Planeerimise Peakomisjonil on õigus talu piiridesse jäävat metsa katastrimetsaks tunnistada?	433
Kas vallavanem on õigustatud palka saama aja eest, millal ta oli ametist tagandatud?	433
Kas isik, kellel Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse ilmumisel 21. II 1926. a. RT nr. 16 talukoht oli omanduseks, võib jähendatuid seaduse alusel maa eraldamist nõuda, kui ta hiljemini oma tahu on võõrandanud?	434
Kas juhul, kui Tallinna Linnavalitsusel teatavaks saanud, et keegi välismaalane taotleb tsiviilkohtu korras väljaostuõigust	

Retentsiooniõigus.

Konrad Kongo.

Sisu: I. Sissejuhatus. Retentsiooniõiguse mõiste, iseloom, liigid ja areng. — II. Retentsiooniõiguse tekkimise eeldused. — III. Retentsiooniõiguse teostamise üksik-juhud tähtsamates seadustikkudes. — IV. Retentsiooniõiguse kasutamise keelu juhud. — V. Retentsiooniõiguse mõju. — VI. Retentsiooniõiguse lõppemine. — VII. Kokkuvõte ja teesid.

I. Sissejuhatus. Retentsiooniõiguse mõiste, iseloom, liigid ja areng.

Retentsiooniõiguse all mõistetakse võlgniku õigust keelduda oma kohustiste täitmisest, kuni pole kreditori poolt rahuldatud tema nõudmine viimase vastu¹.

Retentsiooniõigus kuulub negatiivsete õiguste hulka, mille olemus seisab selles, et nad ajutiselt või jäädavalt paralüüsivad mingi teise positiivse sisuga õiguse mõju.

Olles retinendi vastu sihitud nõudmiste ajutise tagasilõrjumise vahendiks, retentsiooniõigus annab võlgnikule võimaluse ajutiselt oma kohustist mitte täita ja sellega säilitada *status quo*, mis muutuks kreditori nõudmiste täitmisega. Retinendil olevate õiguste kogusummale ta ei lisa midagi. Retentsiooniõigus teostatakse protsessis vastuvaidluse kaudu². Tema õiguslik resultaat on sihitud kreditori nõudmiste tagasilükkamisele, kuna tegelikult ta avaldab kreditorile kaudset survet vastunõudmise rahuldamiseks³.

Retentsiooniõiguse eesmärgiks on nõude kindlustamine asja ajutise retineerimisega, kuid retentsiooni-

¹ Vrd. Dernburg, H., Das bürgerliche Recht, Bd. II, 1, Halle a. d. S. 1909, lk. 122; Hölscher, E., Durch die Pandekten zum BGB, Lausanne 1928, lk. 148.

² Vrd. Nolde, A., Pravo uderžanija v Pribaltijskom krae, Žurnal Ministerstva Justitsii, nr. 6 — 1903, lk. 259 jj.

³ Vrd. Langfeld, A., Die Lehre vom Retentionsrecht, Rostock 1886, lk. 156.

õigus pole pandiõigus ega luba nõude rahuldamist asja võõrandamise kaudu ega asja kasutamist.

Kvalifitseeritud kaupmeeste retentsiooniõigus lubab saada rahuldust refineeritud asjast nagu käsipandist. Šveitsi tsiviilseadustik võimaldab rahuldust retinceeritud asjast ka mittekaupmeestele. Sama võimaldab ka inglise kohtupraktises kujunenud retentsiooniõigus — *equitable lien*⁴.

Retentsiooniõigus on võimas vahend sundida isikuid, kes nõuavad kohustiste täitmist enda vastu, täitma oma kohustisi ka võlgniku vastu. Nüüdisaja eraõigusteoreetikute poolt nõutakse retentsiooniõiguse laialisemat tunnustamist, kui see tal on olemas kehtivates seadusandlustes⁵.

Vana-Rooma õigus ei tundnud retentsiooniõigust. Ta arenes Roomas hiljemini *exceptio doli* teostamise ja kaitse all⁶ ja laienes ning levis alatasa.

Üldine tsiviilretentsiooniõigus on olemas meie Balti Era-seaduses (BES), Saksa (S. Ts. S.) ja Šveitsi (Š. Ts. S.) tsiviil-seadustikus ja inglise ja anglo-ameerika õiguses. Romaani maade seadustikkudes on nähtud ette retentsiooniõigus ainult üksikjuhtudeks. Austria ja Skandinaavia seadustikus puudub retentsiooniõigus. Samuti polnud teda endises Vene Tsiviilseadustikus, kuid võeli tsiviilseadustiku kavadesse⁷.

Kaupmeeste retentsiooniõigus maksab Saksamaal, Šveitsis, Austrias, Ungaris, Bulgaarias ja Jaapanis. Nolde arvates maksab kaupmeeste retentsiooniõigus tavaõigusena ka Baltimaail, kuid kohalik kohtupraktis tunnustas ainult tsiviilretentsiooniõigust⁸.

⁴ Vrd. Wolff, M., Das kaufmännische Zurückhaltungsrecht, koguteoses Handbuch des gesamten Handelsrechts, hrg. v. Ehrenberg, V., Bd. IV, 1, Leipzig 1917, lk. 76 jj.; Das bürgerliche Recht Englands, Kodifikation von Jenks, E. u. a., Kommentar von Prochownick, W., Bd. II, Berlin 1912 (edaspidi tsiteerin: Prochownick, W.), lk. 441.

⁵ Vrd. Sinaiski, V., Osnovõ graždanskago prava, vöp. I, Riga 1924, lk. 168.

⁶ Vrd. Dernburg, H., System des römischen Rechts, T. I, 8. Aufl., Berlin 1911, lk. 248, Hölscher, E., l. c.

⁷ Vrd. Graždanskoe uloženie, kniga pjataja, Proekt Redaktsionnoi komissii po sostavleniju graždanskago uloženiija, tom. I, Peterburg, 1899, lk. 220 jj.; Kuhn, A., Principes de droit Anglo-Americain, trad. par Petitpierre, M., Paris 1924, lk. 234 jj.

⁸ Vrd. Wolff, M., op. cit., lk. 78; Nolde, A., op. cit., lk. 277; Zwingmann, V., Zivilrechtliche Entscheidungen der Rigaschen Stadtgerichte, Riga 1871—1888 (edaspidi tsiteerin: Zwingmann), Bd. VI nr. 1174.

Inglise õigus tunneb ka mitmet liiki retentsiooniõigust ja nimelt: üldretentsiooniõigust (*general lien*), mil retinent võib retineerida tema käes olevat asja ükskõik misuguse nõude või teatud liiki nõuete rahuldamiseks, ja eriretentsiooniõigust (*special lien*), mil retinent võib retineerida asja ainult nende nõudmiste rahuldamiseks, mis käivad retineeritava asja kohta⁹. Eriretentsiooniõigused tuginevad *common law*' normidele. Üldretentsiooniõigus tugineb poolte kokkuleppele või üldisele või kohalikul tunnustatud kaubanduslikule tavale.

Retentsiooniõigus *common law*' järgi on puhtretentsiooniõigus, mis ei luba õigustatul end rahuldada asjast siis, kui temale pole antud niisugust õigust seaduse järgi. Et ta eeldab õigustatul asja valdust, siis nimetatakse teda ka *possessory lien*. Kui retineerima õigustatu loovutas retineeritava asja valduse tema omanikule, siis ta kaotas retentsiooniõiguse, välja arvatud juhud, kui oli sõlmitud vastupidine kokkulepe või kui õigustatu kaotas asja valduse vastu tema tahet. Esimesel juhul retentsiooniõigus pole tunnustatud seaduses, kuid kohtupraktis luges niisuguse kokkuleppe kehtivaks lepingupoolte ja sellest kokkuleppest teadjate kohta. Niisugust retentsiooniõigust nimetatakse *equitable lien*. Viimane õigustab ka asja kohtulikku, aga mitte vaba müüki.

Sarnane *equitable lien*'iga on admiraliteedikohtus kujunenud meriretentsiooniõigus — *maritime lien*. Näit. laevade kokkupõrkel kahju saanud laeva omaniku retentsiooniõigus vale liikumisega kahju tekitanud laeva suhtes¹⁰.

Peale õiguses ette nähtud juhtude retentsiooniõigust võib seadeldada ka testamendi või lepingu järgi, millega määratakse ühtlasi tema tingimused¹¹.

BES retentsiooniõigust normivad paragraafid on võetud pea kõik rooma õigusest. Üksikud tema kohaldamise juhud, mis põhinevad germaani õigusallikatel, alluvad üldistele rooma õigusest võetud normidele, mis määritlevad retentsiooniõiguse konstruktsiooni.

⁹ Vrd. Jenks, E., *Digeste de droit civil Anglais*, 12 éd., tome I, trad. par Baumann, T. et Goulé, P., Paris 1923, § 1592; Prochownik, W., lk. 441 jj.

¹⁰ Vrd. Prochownik, W., lk. 441 jj.

¹¹ Vrd. BES § 3386; Jenks, E., op. cit., § 1592.

BES kodifikaatorid oma tööajal läinud sajandi 50. aastatel jälgisid sel ajal kehtivaid teooriaid, mille järgi võib retineerida ainult asja, aga mitte tegevust¹². Praegusel ajal on loobutud niisugusest seisukohast ja suurem osa õpetlasi paigutavad retentsiooniõiguse mõiste alla ka nn. *exceptio non adimpleti contractus*'e, mis ka täiesti vastab retentsiooniõiguse eeltoodud mõistele¹³.

Nagu eespool tähendatud, põhinevad BES retentsiooniõigust reguleerivad normid rooma õiguse allikail. Seejuures tuleb pidada silmas, et BES-s rooma õigus on retsepteeritud kahel viisil. Esiteks on võetud temasse normid *Corpus juris*'e mitmesugustest kohtadest ja teiseks määratlused ja üldistused rooma õiguste adusest, mis formaalselt põhinevad ka *Corpus juris*'el, kuid sisuliselt väljendavad juba muutunud vaadet. Nõnda sisalduvad ka BES-s retineerimise juhud, mida vana teooria ei pidanud retineerimiseks, kuid mis käivad nüüdisaegse retentsiooniõiguse mõiste alla, nagu BES § 3213 ette nähtud *exceptio non adimpleti contractus*, § 3885 ette nähtud ostja õigus retineerida ostusummat ostetud asja eviktsiooni ähvarduse puhul ja § 4531 ette nähtud käendaja õigus retineerida võlatasumist nõudeõiguse üleandmiseni kreditori poolt. Kõigil neil juhtudel on olemas retentsiooniõiguse faktiline koosseis nüüdisaegse mõiste järgi¹⁴.

Vahet asja ja tegevuse retineerimise vahel ei tee ka 1896. a. S. Ts. S.¹⁵

II. Retentsiooniõiguse tekkimise eeldused.

BES § 3382 järgi retentsiooniõiguse teostamise esimeseks põhinõudeks on asja viibimine retinendi käes, asja pidamine — *detentio*, mis oli küllaldane ka Roomas. Kuigi BES järgmised paragraafid kõnelevad asja valdusest, tuleb siiski lugeda küllaldaseks retentsiooniõiguse teostamiseks asja *detentio*'t, sest BES-s on loendatud juhud, kus retentsiooniõigus antakse otse detentoritele, nagu üürnikule (§ 4087) ja pruuklaenajale (§ 3764). Nõnda on *detentio* miini-

¹² Vrd. BES § 3381; Zwingmann, VIII, nr 1546.

¹³ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 257 jj.

¹⁴ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 272 jj.

¹⁵ Vrd. S. Ts. S. § 273.

mum, mida nõutakse BES § 3881 järgi rententsiooniõiguse kasutamisel.

Retineerimise objektiks võib olla ainult kindlaks määratud asi, ükskõik, kas vallastu või kinnistu. Retineerida võib kõiki asju „*in commercio*“. Asi peab olema materiaalne ja võõras. Asja retineerimise õigus ei kuulu asja omanikule ja seepärast ei saa retineerida raha, kui nõutakse teatud summa väljamaksmist, sest siis on tegemist mitte kindla asja väljaandmisega, vaid kohustise täitmisega. Küll võib aga olla retineerimise objektiks kindlaksmääratud individualiseeritud rahasumma.

Asja valdus peab olema omandatud seaduslikul viisil. Valduse omandamise seaduslikkust nõuavad ka teiste riikide seadusandlused¹⁶.

Seaduslikuks valduseks loetakse valdus, mis omandatud *nec vi, nec clam, nec precario* — mitte vägivallega, salaja või meelevaldselt tagasivõetava ajutise kasutamise kaudu¹⁷. Valduse seaduslikkuse olemasolu retineerimise momendil pole nõutav¹⁸.

Teiseks on lubatav asja retineerimine ainult niisuguse nõudmise suhtes, mille tasumise tähtaeg on saabunud ja mis pole piiratud tulevase tingimuse ega ajaga¹⁹. Nõudmise tähtaja saabumist nõuavad ka S. Ts. S. ja Saksa Kaubandusseadustik (S.K.S.), kui ka Š.Ts.S.²⁰.

Lubamatu on asja retineerimine kreditori poolt, kui see toimub eesmärgil oodata nõudmise tähtaja saabumiseni. Retentsiooniõiguse esimeseks kasutamise momendiks tuleb lugeda päev, mil retinendilt tähtajal nõutakse asja tagasiandmist. Samal ajal peab olema jõudnud kätte tähtaeg vastunõudele, mis on aluseks retineerimisele, olgugi et vastunõude summat ei saa määrata kindlaks. Ka pole nõutav nõude esitamine ega retineeritava asja väärtuse vastavus nõudele²¹.

¹⁶ Vrd. BES § 3382; Zwingmann, I nr. 11, II nr. 275, III nr. 361; Nolde, A., op. cit., lk. 261 jj.; S. Ts. S. § 273; Š. Ts. S. § 895; Jenks, E., op. cit., § 1598.

¹⁷ Vrd. BES § 678.

¹⁸ Vrd. Zwingmann, I nr. 11.

¹⁹ Vrd. BES § 3382.

²⁰ Vrd. S. Ts. S. § 273; S. K. S. § 369; Š. Ts. S. § 895.

²¹ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 263 jj.; Zwingmann, VI nr. nr.

Retentsiooniõiguse kasutamine on lubatud S.K.S.²² ja Š.Ts.S.²³ järgi ka enne tähtaja saabumist juhul, kui kreditor on jäänud maksujõuetuks. Sama on lubatud ka Prantsuse Tsiviilseadustiku (Pr. Ts. S.) ja inglise õiguse järgi müüjale ostja maksujõuetuks jäämise puhul²⁴.

Kolmas ja viimane retentsiooniõiguse teostamise nõue seisab selles, et retinendi nõudmine vastaspoole vastu peab olema seoses (*connexität*) retineeritava asjaga²⁵. Seost nõuavad ka Š.Ts.S. ja S.Ts.S.²⁶, kui ka inglise eriretentsiooniõiguse *common law* järgi²⁷.

Milles peab seisma seos tsiviilõigusliku retentsiooniõiguse järgi, sellest seadusandlustes otseselt ei räägita ega seata üles üldist määritelu ja seda ei anna ka õigusteadus. Selle seose ligemad määratluskatsed on jäänud tagajärjetuks. Mõnikord ei saa seda üldse leida, näiteks nn. Gordianuse retentsiooniõiguse puhul²⁸.

Neil juhtudel, kui seos loetakse olemasolevaks, on ta seletatav kord antud õigussuhte juriidilise konstruktsiooniga, kord ökonoomiliste kaalutlustega. Küllaldane on, kui nõudmised kujutavad enesest: „*ein einheitliches Lebensverhältnis*“, nagu määritleb Saksa Riigikohus²⁹.

Seose (*connexitas*'e) nõudmisest on loobunud kaupmeeste retentsiooniõigus. Viimase järgi võib kaupmees retineerida kõiki tema käes olevaid vastaspoole asju, kui tema nõue on tekkinud äritehinguist. Seost ei nõua ka inglise üldretentsiooniõigus (*general lien*)³⁰.

1057, 1058. Erand viimasest reeglist on lesknaise retentsiooniõigus kaasavara pärast mehe varanduse peale Kuramaa maa- ja linnaõiguse järgi, kus lubatakse retineerida ainult kaasavara suuruses (BES § 65).

²² Vrd. S.K.S. § 370.

²³ Vrd. Š. Ts. S. § 897.

²⁴ Vrd. Pr. Ts. S. § 1613 ja Prochownik, W., lk. 347.

²⁵ Vrd. BES § 3382.

²⁶ Vrd. Š. Ts. S. § 895; S. Ts. S. § 273.

²⁷ Vrd. Prochownik, W., lk. 442.

²⁸ Gordianuse reskripti põhjal käsipandipidaja võib retineerida panti ka kõigi teiste oma nõudmiste kindlustamiseks. Vrd. BES § 1487.

²⁹ Vrd. Dernburg, H., *Das bürgerliche Recht*, Bd. II, 1, Halle a. d. S. 1909, lk. 123; Nolde, A., op. cit., lk. 259.

³⁰ Vrd. S.K.S. § 369; S. Ts. S. § 895; Jenks, E., op. cit., § 1592 ja Prochownik, W., lk. 441 jj.; Kuhn, A., op. cit., lk. 235 jj.

BES-s on näidatud 5 liiki juhtusid, millal tunnistatakse olemasolevaks seos retinendi nõudmise ja retineeritava asja vahel.

1) Asja võib retineerida, kui valdaja tegi tema peale kulusid, mida vastane peab maksma tagasi³¹. Asja retineerimine tema peale tehtud kulude katteks on lubatav siis, kui kulusid võib nõuda hagiaga. Sellest reeglist on erandiks hoiulevõtja nõue hoiulepingu järgi hoiukulude eest. Asja hoiulevõtja ei või retineerida hoiule antud asja³².

2) Asja võib retineerida, kui tema pidaja nõue tekkis samast tehingust, mille järgi temalt nõutakse asja tagasiandmist³³. Allikate järgi käivad selle punkti alla nõuded, mis pole tingimata seotud nende õigussuhetega, mille põhjal nõutakse asja tagasiandmist, aga mis võivad eventuaalselt tekkida sel põhjusel (pruuklaen, pant, kulude tasumine hooldajatele). Selle punkti alla käib ka osa sama paragraafi p. 1 alla kuuluvaid juhte³⁴.

3) Asja võib retineerida, kui võlg tuleb maksta retineeritud asjast³⁵. Allikate järgi käib selle punkti alla lesknaise nõue kaasavara ja pulmahommiku kingi (*Morgengabe*) pärast ja renditaja või üüritaja nõue rentniku või üürniku vastu rendi- või üürisumma pärast. Nendel juhtudel on see iseärasus, et retineerima õigustatud isik pole asja valdaja ega pidaja.

4) Retineerimisõigus on sel, kes saab kahju võõra asja kaudu, mille tasumise kohustis langeb selle asja omanikule³⁶. Seejuures eeldatakse, et asi, mis tekitas kahju, on kahju-saaja käes. Juhusliku kahju puhul on retentsiooniõiguse teostamine ainukeseks vahendiks kahjutasu saamiseks, sest üldreegli järgi langeb ära kahjutasu juhusliku kahju eest³⁷. Niisugusel puhul retentsiooniõigus kindlustab hagita nõudmist (*obligatio naturalis*).

5) Retineerimisõigus on siis, „kui asi peab antama välja teatud tasu eest. Näit.: müüdüd asi müügihinna eest;

³¹ Vrd. BES § 3383 p. 1.

³² Vrd. BES § 3793.

³³ Vrd. BES § 3383 p. 2.

³⁴ Vrd. Nold e, A., op. cit., lk. 265.

³⁵ Vrd. BES § 3383 p. 3.

³⁶ Vrd. BES § 3383 p. 4.

³⁷ Vrd. BES § 3439.

niisugusel korral lubatakse asja retineerida kokkulepitud tasu saamiseni³⁸.”

BES saksakeelses tekstis puudub sõna „kokkulepitud“, mis on sattunud venekeelsesse teksti ebaõige tõlke tõttu. Venekeelne tekst vaatleb ainult *exceptio non adimpleti contractus*'t, kuna saksakeelse teksti alla käivad ka mittelepingulised nõudmised. Antud juhul tuleb eelistada saksakeelset teksti, rääkimata üldistest kaalutlustest, juba seepärast, et ta on kokkukõlas allikatega³⁹.

Loendatud 5 juhtu, mil tunnustatakse sidet nõudeõiguse ja asja vahel BES-s, on prof. Erdmanni⁴⁰ arvates näitlik, aga Nolde⁴¹ arvates purgiv loend. Pidades silmas sama seaduse paragraafi 3382 ja § 3383 sõnalist väljendit, tuleb pooldada prof. Erdmanni seisukohta. Nende punktide ulatus on niivõrt lai, et ühte juhtu võib asetada mitme punkti alla, kuid ühegi nende alla ei käi, nagu eespool tähendatud, pandipidaja õigus retineerida panti ka kõigi teiste oma nõuete kindlustamiseks panditaja vastu.

III. Retentsiooniõiguse teostamise üksikjuhud tähtsamates seadustikkudes.

Peale üldiste reeglite retentsiooniõiguse kohta seadusandlused sisaldavad terve rea erijuhte. Prantsuse Tsiviilseadustikus (Pr. Ts. S.) on olemas ainult erijuhud.

BES-s on erireeglite järgi nähtud ette retentsiooniõigus:

- 1) Maapidajal asja suhtes, mis tekitanud temale kahju⁴².
- 2) Naisel kaasavara pärast mehe varanduse suhtes kaasavara suuruses Kuramaa maa- ja linnaõiguse järgi⁴³.
- 3) Lesknaisel kaasavara pärast surnud mehe varanduse suhtes Eestimaa linnaõiguse järgi⁴⁴.
- 4) Lesknaisel pärandiosa pärast Kuramaa maa- ja linnaõiguse järgi⁴⁵.

³⁸ Vrd. BES § 3383 p. 5.

³⁹ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 267 jj.

⁴⁰ Vrd. Erdmann, K., System des Privatrechts der Ostseeprovinzen, Bd. I, Riga 1889, lk. 330, märkus 3.

⁴¹ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 268.

⁴² Vrd. BES § 996.

⁴³ Vrd. BES § 65.

⁴⁴ Vrd. BES § 1842.

⁴⁵ Vrd. BES § 1785.

5) Noorematel lastel pärandiosa pärast kinnistu suhtes Kuramaa maaõiguse järgi⁴⁶.

6) Kognaatidel $\frac{3}{4}$ talundi väärtuse pärast sugu või joone lõppemisel pärimisvennastuse (*Erbverbrüderung*) puhul talundi suhtes Kuramaa maaõiguse järgi⁴⁷.

7) Fideikommissmõisa allodiaalsetel pärijatel fideikommissmõisa siirdumisel mõisa vastuvõtmise hinna (*Antrittspreis*) pärast selle mõisa suhtes⁴⁸.

8) Pruuklaenajal laenatud asja suhtes tehtud ja temale asja kaudu tekitatud kulude pärast selle asja suhtes⁴⁹.

9) Voorimehel tingitud tasu pärast veetava varanduse suhtes⁵⁰.

10) Võõraste asjade volituseta ajajal (*negotiorum gestor*'il) esindatud isiku asjade suhtes tehtud tarvilikkude kulude pärast tema käes olevate esindatud isiku asjade peale⁵¹.

11) Üürnikul või rentnikul asja suhtes tehtud tarvilikkude ja kasulikkude kulude pärast renditud või üüritud asja suhtes⁵².

12) Viljakandja kinnistu renditajal on retentsiooniõigus kinnistu saaduste suhtes ja üüritajal üüritud ruumidesse toodud üürniku asjade suhtes kõigi nõuete pärast, mis tekkinud üüri- või rendilepingust. Renditaja või üüritaja retentsiooniõigus laieneb ka nende isikute asjade suhtes, kellele renditaja või üüritaja andis edasi oma õigused. Eestimaa maa- ja Kuramaa maa- ja linnaõiguse järgi on renditajal õigus retineerida ka rentniku vallastut, mis on toodud renditud kinnistusse⁵³. Eestimaa linnaõiguse järgi üüritajal on õigus retineerida ka võõraid asju, mis üürnikule on antud ümbertöötamiseks. Üürnikul asja omanikult saada oleva summa suuruses⁵⁴.

⁴⁶ Vrd. BES § 2721.

⁴⁷ Vrd. BES § 2509.

⁴⁸ Vrd. BES § 2560; Maaseaduse § 8-ga (RT nr. 79/80 — 1919. a.) on kaotatud ja tunnistatud tühjaks sugukonna fideikommissiõigused.

⁴⁹ Vrd. BES § 3764.

⁵⁰ Vrd. BES § 4264.

⁵¹ Vrd. BES §§ 4429, 4432.

⁵² Vrd. BES § 4087.

⁵³ Vrd. BES §§ 1403 ja 1404 märk.

⁵⁴ Vrd. BES § 1405.

BES §§ 1403—1405 ette nähtud retentsiooniõigus erineb sama seaduse §§ 3381 jj. ette nähtud retentsiooniõigusest, sest retinendil puudub siin asjade *detentio*. Viitamine BES §§ 1403—1404 märkuses §§ 3381 jj. loetakse kodifikatsiooni veaks, sest seaduseandja pidas silmas pantimisõigust (*Pfändungsrecht*) (BES §§ 3387 jj.)⁵⁵.

Üüritaja või renditaja peab retentsiooniõiguse kasutamiseks saavutama asjade pidamise ja seda on temal lubatav teha jõuga ning selles pole midagi omavolilist, sest *detentio*'t ei omandata „*vi*“. Paljal asjade väljaviimise keelul pole mingit juriidilist jõudu. Renditaja või üüritaja peab valvama, et asju ära ei viidaks. Rentniku või üürniku vägivaldne asjade äraviimine on omavoli, mida karistatakse RNS⁵⁶ § 142 järgi.

Sveitsi võla sissenõudmise ja konkursiseadustiku järgi⁵⁷ asjade salajase või vägivaldse äraviimise korral neid võib tuua tagasi 10 päeva jooksul politsei abiga. Saksa kriminaalseadustiku⁵⁸ järgi karistatakse isikut, kes võtab ära asja retentsiooniõigust kasutava isiku käest, vangistusega kuni 3 aastani või rahatrahviga kuni 100 000 Saksa margani. Samuti ei kaota retinent inglise õiguse järgi retentsiooniõigust retineeritava asja äravõtmise puhul õigustatu käest kolmanda isiku lubamatu tegevusega⁵⁹ ja isegi vastava kokkuleppe järgi asja tema omanikule tagasiandmise puhul tingimusega, et säilib retentsiooniõigus (*equitable lien*)⁶⁰.

Kehtivas tsiviil- ja kriminaalõiguses, kui ka uues kriminaalseadustikus⁶¹ puudub retentsiooniõiguse niisugune tsiviil- kui kriminaalõiguslik kaitse, nagu see olemas eel tähendatud välismaade õigustes.

Sveitsi Obligatsiooniseadustik (Š. O. S.) näeb ette peale üldiste Š. Ts. S. ette nähtud retentsiooniõigust regu-

⁵⁵ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 284 jj.; Zwingmann, op. cit. V nr. 731, VIII nr. 1518; Vene Senati Tsiv. kass. dep. otsus nr. 26 — 1900. a.

⁵⁶ Vrd. Ustav o nakazaniyah, nalagaemõh mirovõmi sudjami, izd. 1914 g., Svod zak. tom XV.

⁵⁷ Vrd. Šveitsi võla sissenõudmise ja konkursi seadustik § 284.

⁵⁸ Vrd. Saksa kriminaalseadustik § 289.

⁵⁹ Vrd. Prochownik, W., lk. 443.

⁶⁰ Vrd. Kuhn, A., op. cit., lk. 235 jj.

⁶¹ „Riigi Teataja“ 56 — 1929.

leerivate normide järgmised retentsiooniõiguse kasutamise juhud, mille järgi on retentsiooniõigus:

1) Üüritajal ja renditajal möödunud aasta ja jooksva poolaasta üüri raha pärast üüritatud või renditatud kinnistusse toodud vallastu suhtes kui ka allüürniku asjade suhtes niivõrra kuiivõrra nende suhtes ulatub allüürniku õigus⁶².

2) Võõraste asjade ajajal tehtud kulude pärast tema käes olevate volitajale kuuluvate asjade suhtes⁶³.

3) Komisjonäriil kulude pärast tema käes olevate komitendi kaupade ja raha suhtes⁶⁴.

4) Voorimehel veokulude pärast veetava asja suhtes. Asja kättesaamise soovi puhul asja saaja peab vaieldava summa ametlikult deponeerima. See summa asendab retentsiooniõigust⁶⁵.

5) Deposiitoril hoiukulude pärast deponeeritud asja suhtes⁶⁶.

6) Võõrastemaja ja sissesõiduhuovi pidajal sissetoodud asjadele õõmaja ja ülalpidamise kulude pärast sissetoodud asjade suhtes nagu üüritajalgi⁶⁷.

Pr. Ts. S. ja Kaubandusseadustik (Pr. K. S.) sisaldab järgmisi retentsiooniõiguse üksikjuhte reguleerivaid norme, mille järgi on retentsiooniõigus:

1) Käsipandipidajal ja hüpotekaarkreeditoril panditud asjade suhtes kõigi võlgade lõpliku tasumiseni⁶⁸.

2) Müüjal ostusumma pärast müüdava asja suhtes, kui pole antud tähtaega võla tasumiseks. Võlgniku maksujõuetuse puhul võib asja retineerida ka siis, kui on antud tähtaeg võla tasumiseks (vrd. Pr. Ts. S. §§ 1612, 1613 ja 1673 ja Pr. K. S. §§ 576 ja 577).

3) Deposiitoril hoitava asja peale tehtud kulude ja kaotuste pärast deponeeritud asja suhtes⁶⁹.

4) Asja spetsifikaatoril töötasu pärast selle asja suhtes⁷⁰.

⁶² Vrd. Š. O. S. §§ 272 ja 286.

⁶³ Vrd. Š. O. S. § 401.

⁶⁴ Vrd. Š. O. S. § 434.

⁶⁵ Vrd. Š. O. S. § 451.

⁶⁶ Vrd. Š. O. S. § 485.

⁶⁷ Vrd. Š. O. S. § 491.

⁶⁸ Vrd. Pr. Ts. S. §§ 2082 ja 2087.

⁶⁹ Vrd. Pr. Ts. S. § 1948.

⁷⁰ Vrd. Pr. Ts. S. § 570.

5) Rentnikul ja üürnikul kahjude pärast, mis tekitatud üürilepingu lõpetamisega renditud või üüritud kinnistu müügi puhul selle kinnistu suhtes⁷¹.

6) Võõra vara heas usus omandajal ostusumma pärast omandatud asja suhtes⁷².

7) Võõrastemaja pidajal ülalpidamise kulude pärast võõrastemajja toodud asjade suhtes⁷³.

8) Voorimehel veokulude pärast veetavate asjade suhtes⁷⁴.

9) Kaaspärijatel kinnistu peale tehtud kulude pärast selle kinnistu suhtes⁷⁵.

10) Komisjonäriks tehtud komisjonikulude pärast tema käes oleva komitendi kauba suhtes⁷⁶.

11) Laeva kaptenil veokulude pärast kauba suhtes⁷⁷.

IV. Retentsiooniõiguse kasutamise keelu juhud.

Nagu eespool tähendatud, on keelatud BES järgi retentsiooniõiguse kasutamine asja hoiulevõtjal⁷⁸.

Samuti on loendatud retentsiooniõiguse kasutamise keelu üksikud juhud S. Ts. S. Keelatud on retineerida 1) volinikul volikirja⁷⁹, 2) üürnikul (rentnikul) maatükki⁸⁰, 3) asja selle lubamatu tegevusega vallutajal⁸¹.

S. K. S. järgi on keelatud retentsiooniõiguse kasutamine ka vastava kokkuleppe või asja omaniku sellekohase korralduse puhul⁸². Kreeditori maksujõuetusel võib võlgnik asja retineerida ka siis, kui ta on andnud kohustise või saanud eeskirja seda mitte teha⁸³.

Pr. Ts. S. keelab retentsiooniõiguse kasutamise laenajal

⁷¹ Vrd. Pr. Ts. S. § 1749.

⁷² Vrd. Pr. Ts. S. § 2280.

⁷³ Vrd. Pr. Ts. S. § 2102 p. 5.

⁷⁴ Vrd. Pr. Ts. S. § 2102 p. 6.

⁷⁵ Vrd. Pr. Ts. S. § 867.

⁷⁶ Vrd. Pr. K. S. § 95.

⁷⁷ Vrd. Pr. K. S. § 306.

⁷⁸ Vrd. BES § 3793.

⁷⁹ Vrd. S. Ts. S. § 175.

⁸⁰ Vrd. S. Ts. S. § 556.

⁸¹ Vrd. S. Ts. S. § 1000.

⁸² Vrd. S. K. S. § 369.

⁸³ Vrd. S. K. S. § 370.

laenatud asja suhtes⁸⁴, kuna inglise õigus keelab retentsiooniõiguse kasutamise leidjale leitud asjale tehtud kulude pärast selle asja suhtes⁸⁵.

Š. Ts. S. sisaldab juhtude kohta, mil on lubamatu retentsiooniõiguse kasutamine, üldise normi. Selle järgi ei või kasutada retentsiooniõigust asjade suhtes, mis ei lase end kasutada (*Verwertung*), kui võlgnik on võtnud endale sellekohase kohustise, kui kreditor on andnud vastava korraldise või kui retentsiooniõiguse kasutamine on vastu avalikule korrale⁸⁶. Kreditori maksujõuetuse korral võib võlgnik asja retineerida ka sel juhul, kui ta on andnud kohustise või saanud eeskirju seda mitte teha⁸⁷.

V. Retentsiooniõiguse mõju.

Retentsiooniõiguse mõju ja järeldused määratakse tema põhiprintsiibiga: ta annab õiguse vastuvaidlemiseks, mis ajutiselt paralüüsib nõudmise. Retentsiooniõigus vabastab retinendi neist pahedest, mis temale võib tuua tema kohustiste täitmise viivitus. Võlgnikku, kes kasutab retentsiooniõigust, ei või lugeda viivitajaks, sest viivitus on seadusevastane ajaviitmine nõudeasja kätteandmises⁸⁸. Retinent kasutas oma seaduslikku õigust, seepärast ei saa nõuda temalt leppetrahvi, mis tingitud viivituse juhuks⁸⁹.

Vastunõude aegumuse jooksu ei kõrvalda retentsiooniõiguse olemasolu. See küsimus pole küll otseselt lahendatud BES-s, kuid tema tuleb otsustada eitavalt, sest reegel: „*agere non volenti non currit praescriptio*“ pole võetud vastu tervikuna BES-s ja selle reegli kasutamise retsipeeritud juhtude loend ei sisalda retentsiooniõigust, mis pärast ta ei käi ka viimase kohta⁹⁰. Sama seisukohta väljendab sõnaselgelt ka S. Ts. S.⁹¹.

Retentsiooniõiguse kasutamise puhul võlgnik võib nõuda

⁸⁴ Vrd. Pr. Ts. S. § 1885.

⁸⁵ Vrd. Prochownik, W., lk. 440.

⁸⁶ Vrd. Š. Ts. S. § 896.

⁸⁷ Vrd. Š. Ts. S. § 897.

⁸⁸ Vrd. BES § 3305.

⁸⁹ Vrd. BES § 3322.

⁹⁰ Vrd. Erdmann, K., op. cit., lk. 316 jj.; BES § 3625.

⁹¹ Vrd. S. Ts. S. § 202.

ainult vastastikust üheaegset kohustiste täitmist, *Erfüllung Zug um Zug*, nagu määritleb sõnaselgelt S. Ts. S.⁹². Võlgnik ei saa nõuda, et kreditor täidaks oma kohustise enne teda⁹³. Võlgniku vastuvõtmise viivituse puhul kreditor võib nõuda sunnitäitmist enne oma kohustise täitmist⁹⁴. Enesestmõistetavalt pole sel retentsiooniõigust, kes õigustehingu või seaduse põhjal on kohustatud esimesena täitma oma kohustise. Samuti pole retentsiooniõigust siis, kui ta teostamine on kohustise sihi, poolte arvatava kokkuleppe või õiguse vastane.

Asja retineerija peab hoidma asja sama hoolega kui käsipandipidaja ja pole õigustatud rahuldama oma nõuet asja võõrandamise ega muul viisil enda heaks kasutamisega⁹⁵.

Eeltoodud reegleid ei saa palju kasutada, sest nende mõju paljudel juhtudel on kõrvaldatud eri normidega. Õiguste ja kohuste kogusumma asja retineerijal määratakse selle õigussuhte loomuga, mille põhjal asi on tema käes ja mille põhjal ta peab andma välja asja⁹⁶. Seepärast isikud, kes retineerimiseni asja võisid kasutada ja käsustada, ei kaota neid õigusi, kui nad asja retineerivad.

Teisest küljest pole alati küllaldane see vastutuse määr asja rikkumise pärast, mis mainitud BES § 3384. Käsipandipidaja üldreegli järgi ei vastuta asja juhusliku hävimise eest, kuna selle eest vastutab mitte heas usus kostja. Järelikult vastutab ta ka neil juhtudel, kui kasutab asja retineerimise õigust. Vastutuse määr on mitmesugune mitmesugustes õigussuhetes ja ta ei muutu seepärast, et üks subjektidest kasutab retentsiooniõigust. Asi ei muutu sellest, missugusel momendil toimub retineerimine, — kas siis, kui õigussuhe veel jätkub, või kui ta on lõppenud, ja retineerimine toimub õigussuhte likvideerimisel. Õigussuhe lõpeb tulevaseks ajaks, ta pole enam uute nõuete tekkimise allikaks, aga nõuded, mis on juba tekkinud, määratakse temaga. Seepärast isik, kes nõuab asja väljaandmist, võib nõuda teda niisugusel kujul, millisel ta pidi antama välja kontrahendi poolt vastavalt antud õigus-

⁹² Vrd. S. Ts. S. § 274.

⁹³ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 258.

⁹⁴ Vrd. S. Ts. S. § 274.

⁹⁵ Vrd. BES § 3384.

⁹⁶ Vrd. Jenks, E. op. cit., § 1601.

suhte normidele; ta võib nõuda kontrahendilt niisugust hoolt astet, mis on kirjutatud ette selle õigussuhte jaoks, sest et asja retineerimine ainult lükkab edasi vastunõude realiseerimist, aga ei muuda tema mahtu, ei vähenda ega suurenda teda. BES § 3384 on kohaldatav ainult nendel suhetel, mille kohta puuduvad erinormid, näit. kui retinent on detentoriks juhuslikul põhjusel⁹⁷.

Retineeritava asja hoidmise kulude tasumise küsimus lahendatakse samadel kaalutlustel. Esimeses järjekorras ta lahendatakse õigussuhtega, mis on *causa retentiois*, ja kui see ei anna vastust, siis volituseta võõraste asjade ajamise reeglite järgi⁹⁸. On olemas ka arvamus, et retinent pole õigustatud saama retentsiooni teostamisega tekkinud kulusid⁹⁹, kuid eeltoodud kaalutlustel see seisukoht ei pea paika.

Küsimus kreditori poolt tehtud nõude kindlustamise mõju kohta retentsiooniõigusele ei võimalda üldist vastust ja selle otsustamine oleneb kindlustuse iseloomust kui ka nõudest, mille kindlustamiseks teda pakutakse. Mõnel juhul on otse seaduses öeldud, et kindlustus kõrvaldab retentsiooniõiguse¹⁰⁰. Mõnedel juhtudel kindlustus pole õiglane. Näit. *exceptio non adimpleti contractus*'e puhul, kus kontrahendil on tähtis saada mitte kindlustust, vaid kokkulepitud ekvivalenti. Selle küsimuse otsustamisel kohus peab juhtima tähelepanu õigussuhetele, poolte kavatsusele ja pakutud kindlustuse küllaldusele¹⁰¹. S. Ts. S. kui ka S. K. S. määravad otsekohe, et kindlustusega võib kõrvaldada retentsiooniõiguse teostamist, sealjuures nad ei luba mitte kindlustamist vastutajatega¹⁰². „Küllaldane kindlustamine“ kõrvaldab ka Š. Ts. S. järgi retentsiooniõiguse teostamise¹⁰³.

Kreditori üldkonkursi puhul retinent peab teatama konkursivalitsusele tema käes olevatest asjadest¹⁰⁴ ja

⁹⁷ Vrd. BES § 996 juht, kui maapidaja saab kahju juhuslikult maa peale tulnud võõra asja kaudu.

⁹⁸ Vrd. Nolde, A., op. cit. lk. 268 jj.

⁹⁹ Vrd. Zwingmann, VII nr. 1330.

¹⁰⁰ Vrd. BES §§ 1842, 3401.

¹⁰¹ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 279 jj.; Zwingmann, VII nr. nr. 1328, 1376, 1388.

¹⁰² Vrd. S. Ts. S. § 273; S. K. S. § 369.

¹⁰³ Vrd. Š. Ts. S. § 898.

¹⁰⁴ Vrd. TKS § 1899 lisa 17. §.

need konkursivalitsusele müümiseks välja andma nagu käsipandipidajagi. Retineeritud asjade müügist saadud rahaga rahuldatakse retinent eraldi teistest võlausaldajatest juhul, kui asi oli retinendi valdusel või renditaja või üüritaja kinnistus (vrd. TKS § 1899 lisa 22. § p. 4 ja 23. §).

Kreeditori erikonkursi puhul retinent samuti rahuldatakse eraldi teistest võlastajatest¹⁰⁵.

Kinnistu retineerimise korral retentsiooniõigus kaotab oma mõju, mis ka täiesti arusaadav, pidades silmas hüpoteegi avalikku iseloomu¹⁰⁶.

VI. Retentsiooniõiguse lõppemine.

Retentsiooniõigus lõpeb nende nõuete rahuldamisega, millel ta põhineb, ja juhul, kui valdaja laseb ära asja oma kätest, mitte kasutades oma retineerimisõigust (vrd. lahku minekuid sellest reeglist inglise õiguses eespool). Samuti võib ühe külge korralduse või lepinguga kõrvaldada seadusliku retentsiooniõiguse¹⁰⁷. Retentsiooniõiguse kaotamisega retinent ei kaota veel oma nõudeõigust¹⁰⁸.

VII. Kokkuvõte ja teesid.

Vaadeldes retentsiooniõiguse arenemist, näeme tema üha suurenevat laienemist ja levimist, alates rooma ajast peale, ühes majandusliku elu arengu ja käibimuse suurenemisega, nii seadusandlustes kui ka eriti tavaõigustes. Aja jooksul retentsiooniõigus kaotas oma piiratusi ja andis retinendile üha suuremaid õigusi. Ärilises suhtlemises kujunes eriline kaupmehe retentsiooniõigus, mis on vaba paljudest piiratusetest, mida omab tsiviilretentsiooniõigus, ja mis võimaldab mitte üksnes kohtulikku vastuvaidlust, vaid ka rahuldust retineeritavast asjast nagu käsipandist. Inglise õigus ja uusim Š. Ts. S. võimaldab viimast ka mittekaupmeestele.

Meil kehtiva BES retentsiooniõigus põhineb vananenud ja moodsas teaduses kui ka uuemates seadustikkudes hüljatud

¹⁰⁵ Vrd. Vene Senati tsiviilkass. dep. otsus nr. 12 — 1896. a. ja nr. 26 — 1900. a.

¹⁰⁶ Vrd. Nolde, A., op. cit., lk. 280 jj.

¹⁰⁷ Vrd. S. K. S. § 369; Š. Ts. S. § 896; Prochownik, W., lk. 443.

¹⁰⁸ Vrd. BES § 3385.

põhimõtetal, mis piiravad retentsiooniõiguse kasutamist. Ka puudub kehtivas õiguses kaupmeeste retentsiooniõigus, mis tuleks seadeldada. Retineeritud asjade salajase või vägivaldse äraviimise takistamiseks oleks vajalik seadeldada nende tagasitoomise võimalus, nagu see teostatud Š. Ts. S., ja samuti seadeldada suurem kriminaalõiguslik kaitse, kui seda pakub maksev kriminaalõigus.

Võttes kokku eeltoodu, võime seadeldada järgmised teesid:

1. Retentsiooniõigus on võlgniku õigus loobuda oma kohustiste täitmisest kreditori vastu, kuni pole kreditori poolt rahuldatud tema nõudmine viimase vastu.

2. Retentsiooniõigus on võimas vahend sundida isikuid, kes nõuavad kohustiste täitmist enda vastu, täitma oma kohustisi ka võlgniku vastu, ja niisugusena väärrib tähelepanu eraõiguses.

3. BES-e retentsiooniõigust reguleerivad normid on kasuistlikud ja põhinevad vanadel, praegu hüljatud teooriatel.

4. *De lege ferenda* on soovitav üldistada ja laiendada retentsiooniõigust vastavalt nüüdisaegsetele teooriatele ja uusimate eraõiguskodeksite eeskujudele ja seadeldada suurem avalikõiguslik kaitse retinendile, kui seda pakub kehtiv seadusandlus.

Ministriamet kehtiva õiguse järgi.

F. Korsakov.

Keskvalitsemise korraldamine ametkondade — ministeeriumide süsteemi näol, millest igaüks toimetab riigi valitsemise eriala, tekib Eestis juba tema riikliku iseseisvuse alguses.

Samal momendil tekib ka ministri amet, kes esineb, ühelt poolt, iga ministeeriumide eesotsas seisva juhina ning, teiselt poolt Ajutise Valitsuse ja siis Vabariigi Valitsuse liikmena. Sel kujul oli olemas ministriamet niihästi Maanõukogu (24. II 1918 kuni 22. IV 1919), kui ka Asutava Kogu (23. IV 1919 kuni 20. XII 1920) ajal ning säilib ka PS-e maksvuse kestel tänini.

I. Maksva õiguse allikad. Ministriamet on Eesti riigi- ja administratiivkorra üks tähtsamaist instituutidest. Sellele

vaatamata on ta seni ilma vajaliku reglementatsioonita õiguslikus mõttes.

1) PS-e jõusseastumiseni ei pööra Eesti riigivõimult lähtuv seadusandlus ministriametile peaaegu mingit tähelepanu.

Keskvalitsemise korraldus ministeeriumide süsteemi kujul seatakse esialgu sisse üksnes praktilise teel, seadusandluse osavõtuta. Samal teel tekivadki üksikud ministeeriumid ning nende peaülemate — ministrite ametid. Need ametid saavad seadusandliku võimu tunnustust ainult eelarve krediitide määramisel nende ametite ülalpidamiseks.

Ministriameti definitsiooni esitab esmakordselt E. V. valitsemise ajutise korra § 18 (RT 44—1919), kuigi ta ei maini ministriameti nimetust. Selles E. V. valitsemise ajutise korra paragraafis määrustatakse: „Asjad, mis vabariigi valitsusele alluvad, jagatakse Asutava Kogu poolt ametkondade ehk ministeeriumide järgi valitsuseliikmete vahel.“ Kuid ka see akt ei sisalda mingeid norme ministri teenistuse seisundi ning tema suhete kohta V. V.-e ja Asutava Koguga.

2) See olukord ei muutu tunduvalt ka PS maksmahakkamisega.

PS § 58 määrustab: „Vabariigi Valitsus seisab koos Riigivanemast ja ministritest.“ Selles PS määritluses esitatakse ministri seisundi täppis iseloomustus: ta on V. V.-se liige, kes ministrina seisab erilise administratiivametkonna eesotsas.

Kuid PS 5. peatüki teised normid räägivad peamiselt V. V.-st ja riigivanemast, kuna ministriametil nad eraldi ei peatu ning tema kohta annavad ainult mõned osalised märkmed V. V.-t ja riigivanemat puudutavate määritlustega ühenduses (§§ 59, 61, 62, 64, 66, 67). PS teistest määritlustest ainult § 56 (V. V.-le küsimuste ja arupärimiste ettepanemine) käib teatud mõttes ministriameti kohta.

3) PS maksmahakkamisele järgnenud seadusandlus ei sisalda samuti ministriameti üldiseloomustust.

Kronoloogilises järjekorras tuleb eeskätt mainida RkK, mille mõned §§ puudutavad ministreid nende suhete seisukohalt Rk-ga (§§ 20, 39, 43, 52, 61, 74). Eriti kuuluvad siia niihästi määritlused, mis räägivad V. V.-le küsimuste ja arupärimiste esitamise korrast (§§ 89—100), kui ka V. V.-se

ametisse nimetamisest ja tema ametist vabastamisest (§§ 101—106)¹.

Riigivanema, ministrite ja riigikontrolöri tasude seadus (RT 38 — 1927) näeb ette ministri palga, sõidu- ja päevараha suuruse ning väljamaksmise korra². Selle seaduse järgi minister loetakse riigiteenijaks (§ 4).

Selle viimase määriluse järgi ministri teenistuseseisundile peab rakendama riigiteenistuse alal kehtivad seadused, kui palju aga nende seaduste norme võib pidada kohaldatavateks ministri seisundi ning, peamiselt, tema suhete iseärasustega Rk-ga³.

PS § 58 põhjal antud Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seadus (RT 28—1929)⁴ niisamuti kui PS ei peatu eraldi ministriameti käsitlemisel, kuid tema üksikuil määrilustel on siiski teatud tähtsus ministri teenistusseisundi kindlaksmääramiseks. Säärased on määrilused V. V.-e koosseisu, võimkonna ja sisemise organisatsiooni (§§ 1, 2, 4, 5), riigivanema ülesannete (§ 8), tema asetäitja (§ 9), seitsme ministeeriumi asutamise (§ 14) kohta.

V. V.-e sisemise asjaajamise kord, millele viitab äsjamainitud seaduse § 6, mis aga pole veel seni välja antud, võib ka sisaldada ministrit puudutavaid reegleid.

4) Ministeeriumide korraldamise kui ka ministriameti kohta on kehtiv veel tänaseni ka Vene seadusandlus⁵.

¹ RkK vt.: RT 33 — 1921, 159 — 1922, 95 — 1923, 30 — 1929, 23 ja 50 — 1931. — Vt. ka Rk. vanematekogu otsuseid, mis esitatud RkK §§ 18, 19, 54, 70 (Rk. 1924. a. väljaanne).

² Vt. ka 1928. a. 23. mai seadus (RT 46 — 1928) Rk. liikmeteks olevatele riigivanemale, ministritele ja riigikontrolörile palga väljamaksmise korra kohta.

³ Riigiteenistuse alal kehtivaist seadustest ja määrilustest ministriameti kohta võivad käia, tekstis üldtähendatud reservatsiooniga, järgmised: 1) Riigiteenistuse seadus (RT 149 — 1924), mis on jõusse astunud 1. IV 1927 (vt. RT 59/60 — 1925, nr. 27, ja RT 27 — 1927, nr. 15); 2) Riigi ja omavalitsuse teenijate pensioniseadus (RT 123/124 — 1924) hilisemate muudatustega; 3) Riigiteenijate teenistuskirjade määrus (RT 64 — 1927) hilisemate muudatustega.

⁴ Selle hilisemad muudatused: 1) RT 2 — 1930 nr. 8; 2) RT 29 — 1931 nr. 185; 3) RT 39 — 1931 nr. 266. — Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seadusele alljärgneval viitamisel tähendan ta: Vms.

⁵ Vt. 1) Esimese ajutise administratiivseaduse — „Ülemineku aja kohta“ — p. 2 (RT 1 — 1918); 2) Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra § 22; 3) Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seadus § 61.

Ministri teenistusseisundit normivad Utšreždenija ministertsv — Ministeeriumide seadus (VSK I k., 2 j., 5. r. 1892. a. väljaanne. 1912., 1913., 1914. aa. lisad) ning Utšreždenie Soveta ministrov — Ministrite Nõukogu seadus (VSK I k., 2. j., 2. r. 1906. a. väljaanne. 1908., 1909., 1910. aa. lisad), samuti ka need hilisemad Vene seadused ja määrused, mis on ilmunud selle küsimuse alal kuni 24. X 1917 vana kalendri järgi, kuivõrra kõik need normid on kokkukõlas Eesti seadusandlusega⁶.

Ms. ja Mns. sisaldavad ministriameti enam-vähem süstemaatilise reglementatsiooni. Ei saa aga silmast lasta, et nende seaduste rakendamine Eestis, riigi- ja administratiivkorra uutel tingimusil, tekitab suuri raskusi, mis on muidugi sellega seletatav, et nad pole kokkukõlastatud praegusel ajal kehtiva seadusandlusega.

Kõige pealt tuleb arvestada, et paljud Ms. ja Mns. määratlused on kaotanud täies ulatuses või osalt oma kehtivuse esiteks, seetõttu, et nad on otseses vastuolus PS normidega, ning teiseks seepärast, et neid tühistati, uuendati ja täiendati teiste uute seadustega, kusjuures need seadused ei sisalda sageli viiteid nende poolt tühistatud, muudetud või täiendatud endistele normidele. Säärane olukord võimaldab kahtluste tekkimist küsimuse puhul, kas on Ms. ja Mns. mõni reegel kehtiv või mitte, ning, kui on, kas on ta kehtiv täies ulatuses või ainult osalt? Need märkused käivad peamiselt Ms. selle osa kohta, kus käsitletakse üksikute ministeeriumide korraldamist.

Järgmist liiki moodustavad need ministriametit puudutavad Ms. ja Mns. määratlused, mis ei ole otse kaotatud Eesti seadusandlusega ning jäävad kehtivaks, mille mõtte muudeti aga tunduvalt selle tõttu, et ministriamet ja tema suhted valitsuse kui ka seadusandliku võimuga on omandanud täiesti teist laadi iseloomu sellega võrreldes, mis oli neil Vene 1906. a. põhiseaduste järgi. Neil Ms. ja Mns. määratlustel on kehtiva õiguse jõud, praegu ainult tuleb neid seletada ja rakendada uue riigikorra nõuete kohaselt.

Lõpuks Ms-s on samuti palju niisuguseid artikleid, mida ei muudetud ning mis pole ka kehtiva riigiõiguse põhimõte-

⁶ Neile seadustele edaspidistel viidetes tähendatakse neid: Ministeeriumide seadus — Ms., Ministrite Nõukogu seadus — Mns.

tega vasturääkivuses, mis aga on tegelikult suurel määral kaotanud oma tähtsuse, pidades silmas, et ministriumide ja ministrite tegevus toimub praegu hoopis uutel tingimustel.

Sel põhjusel ei saa neid Ms. reegleid rakendada sõnasõnaliselt, vaid ainult üldilmeliste juhtnööridena. Sääraste Ms. määratluste hulka kuuluvad, näiteks, reeglid, mis sisalduvad selle seaduse art. 36—154 pealkirjaga „Asjaajamise kord“. Nende reeglite asemele tulevad edaspidi need uued määratlused, mille väljaandmist peavad silmas Vms-e §§ 17 ja 61.

Välja arvatud ülaltähendatud kolm liiki määritlusi, Mns-s ja Ms-s on ka sääraseid norme, mis omavad jõudu ka peaaegu oma kogu ulatuses ning mida tuleb pidada rakendamisele kuuluvateks ilma mingisuguse kitsendusega.

Ministri teenistusseisundi eriküsimuste käsitlemisel tuleb allpool viidata neile Mns. ja Ms. normidele. Siinkohal aga tähendan ainult lühidalt, et minu arvates need mõlemas seaduses praegu veel kehtivad normid käivad peamiselt järgmiste ministri teenistusseisundi ja tema teenistustegevuse kolme küsimuse kohta: 1) ministri, kui täidesaatva ehk valitsemisvõimu ametniku seisundi üldiseloomustus (Ms. art. art. 152—154, 156, 157, 171, 179); 2) ministri kui administratiivametkonnapea suhte kindlaksmääranine V. V.-ga, mis juhib ja ühtlustab ministrite tegevust (Mns. art. art. 13, 14, 15, 17 ning Ms. art. art. 182, 183); 3) ministri suhted temale alluva administratsiooniga (Ms. art. art. 156, 157, 188, 194-196)⁷.

Olgu siin rõhutatud, et meie kohtute praksis ministriametisse puutuvate küsimuste otsustamisel arvestab ka Ms-t, kui kehtivat seadust. Riigikohtu otsustes esinevad sageli viited selle seaduse minu poolt äsja mainitud kui ka teistele normidele⁸.

5) Eespool pp. 1—4 all mainitud seadustest ainult Ms. peatub ministri võimu iseloomustamisel selle võimu sisu poolest, pöörates tähelepanu ministri volitustele temale alluva administratsiooni vastu. Ministri võim ei väljendu aga mitte

⁷ Tekstis on tähendatud sulgudes ainult tähtsamad Ms. ja Mns. artiklid, mis käivad nende kolme küsimuse kohta.

⁸ Säärased on otsused: 1920 — nr. 23 (art. 176, p. 6); 1921 — nr. 1 (art. art. 156, 157), nr. 17 (art. 176, p. 6); 1928 — nr. 57 (art. art. 156, 157, 196, 208).

üksnes tema hierarhilistes suhetes selle administratsiooniga, vaid on selles, et minister otsustab valitsemise alal tekkivad ning eraisikute õigusi puudutavad üksikud konkreetsed ülesanded. Ülalnimetatud seadused ei anna peaaegu mingeid märkmeid ministri kompetentsi selle külje kohta. Ainult Vms., kirjeldades summaarselt üksikute ministeeriumide alla kuuluvaid valitsemisasju, piiritleb sellega üldjoontes ka üksikutele ministritele alluvad valitsemisalad.

Ministri kompetents valitsemisülesannete otsustamise asjus koosneb nende eriküsimuste kogusummast, mis antakse ministritele otsustamiseks riigivalitsemise mitmekesisel aladel antavate üksikute seadustega. Nagu teada, samadel seadustel põhinebki ministri määrusandlik õigus riigivalitsemise mitmesuguste küsimuste alal. Ses mõttes käivad kõik niisugused seadused ministriameti õigusliku reglementatsiooni kohta.

6) Seni rääkisime ainult seadustest ja teistest riigivõimu aktidest, mis käsitlevad ministri teenistusseisundi üksikuid küsimusi. Ministriameti iseloomustamisel ei saa aga jätta tähele panemata ka riigiasutiste ning kohtute praksist, mis võib mõjustada märksa ministri teenistusseisundi eriküsimuste otsustamist.

Selle praksise näidetena võiks esitada pretsedente Ak. ja Rk. tegevusest ministrite ametissenimetamise ning nende ametist vabastamise kui ka nende poliitilise vastutavuse küsimuste alal.

Mis puutub aga kohtute praksisesse, siis eespool mainiti juba Riigikohtu otsuseid Ms.-e mõnede määratluste seletamise ja rakendamise puhul. Riigikohtu avaldatud otsuste seas on aga ka niisugused, mis sisaldavad seletamist ministriametit puudutavate PS normide kohta⁸, rääkimata sama kohtu paljudest otsustest ministri volituste teostamise puhul üksikute seaduste põhjal.

II. Ministriameti ülddefinitsioon. Meie PS üheks juhtivaks põhimõtteks on võimude lahutamise idee. Sellest põhimõttest lähtudes peab PS ministriametit kuuluvaks valitsusvõimu organite hulka.

See ministriameti definitsioon selgub PS kahest normist: „Valitsemisvõimu teostab Eestis Vabariigi Valitsus“

⁸ Näidetena tähendame otsused: 1924 — nr. 28 (PS § 60, p. 2), nr. 25 (PS § 66); 1926 — nr. 19 (PS § 60, p. 2, § 58), nr. 32 (PS § 58).

(§ 57) ning „Valitsus koosneb riigivanemast ja ministritest“ (§ 58). Samas mõttes iseloomustab ministriametit ka Vms.⁹

Ministriameti üldiseloomustamist sisaldavaid PS ja Vms. norme on huvitav kõrvutada sama küsimust puudutavate Ms. artiklitega.

Nagu teada, ka viimane 1811. aastal esmakordselt ilmunud seadusandluse akt esines tol ajal riiklikkude uuenduste laiaulatusliku kava osana, mis rajati Speranski poolt võimude lahutamise ideele. Selle idee järgi, mis on leidnud väljenduse Ms. määratlustes, täidesaatval võimul on riigis eriseisukoht seadusandliku ja kohtuliku võimu kõrval; ministriamet kuulub täidesaatva võimu organite hulka, millega määratakse kindlaks ka selle ameti kompetentsi üldiseloom ja sisu (vrd. Ms. art. art. 152—154, 156, 179).

Ministriameti definitsiooniks on vajalik kindlaks teha neid tunnuseid, millega ministri seisund valitsemisvõimu ametnikuna erineb sama võimu teiste ametnikkude omast.

Sellel valitsemisvõimu korraldamisel, mis on sisse seatud PS poolt, ministriametit iseloomustatakse kõige pealt ministri kahesuguse osaga, milles ta esineb, ühelt poolt valitsusliku ülenkolleegiumi — V. V.-e liikmena ning, teiselt poolt, eriaadministratiivametkonna peana.

Ministri teenistusseisundi vaatlemisel tuleb vahet teha selle seisundi äsjatähendatud kahe külje vahel ja igaüht neist käsitleda eraldi.

Ministriameti iseloomustamiseks on põhitähtsusega veel kaks järgmist tunnust: 1) ministri ametisse nimetamine ja tema ametist vabastamine Rk. otsusega ning 2) tema poliitiline vastutavus Rk. ees¹⁰. Neid kaht tunnust tuleb arvesse võtta niihästi ministri seisundi iseloomustamisel administra-

⁹ Vrd. selle seaduse § 2: „Vabariigi Valitsus otsustab kõik valitsemise alasse kuuluvad asjad, mis seadustes ettenähtud korras ei ole antud otsustada... üksikutele ministritele...“ ning tema § 14: „Valitsemise võimu teostamiseks vastavate erialade järgi asutatakse järgmised ministeeriumid:... Ministeeriumi juhib vastav minister.“

¹⁰ Asutava Kogu ja Rk. praksist ministrite ametisse nimetamise, nende ametist vabastamise ning nende poliitilise vastutavuse küsimuste alal käsitlesin parlamentarismi praksisega ühenduses kahes kirjutises „Parlamentarismi rakendus Eestis“ ja „Parlamentarismi rakendus Asutavas Kogus“ („Õigus“ 1931, nr. nr. 1, 6).

tiivametkonna peana, kui ka tema suhete vaatlemisel V. V.-e, riigivanema ja Rk-ga.

III. Minister Vabariigi Valitsuse liikmena. V. V.-e liikmena võtab minister osa nende ülesannete teostamisest, mis seaduse järgi moodustavad selle valitsemisvõimu eesotsas seisva ning kollegiaalsuse põhimõttel korraldatud asutise võimkonna. Selle kolleegiumi liikmena ministril on erilaadsed õigused ja kohustused, mida tuleb eraldada tema õigustest ja kohustustest ministeeriumi valitsemise alal.

Kindla piirjoone tõmbamine ministri tegevusalade vahel, kus ta esineb ühelt poolt V. V.-e liikmena ja teiselt poolt ministeeriumi peana, pole aga mitte alati võimalik. See on muidugi seletatav 1) sellega, et portfelli ministrid välja arvatud, minister kuulub V. V.-e koosseisu just eriametkonna peana, ning 2) sellega, et keskvalitsemise korraldamisel ministeriaalse süsteemi järgi iga V. V.-e arutusel olev ja tema otsustamisele käiv valitsemisküsimus puutub ikka kokku ühe või teise ministeeriumi võimkonnaga.

Sellele vaatamata, et ministri tegevuse mõlemad alad üksteisega kokku puutuvad, tuleb siiski nende vahel põhimõttelist vahet teha nimelt seepärast, et ministril on erilaadsed õigused ja kohustused sellest olenedes, kas teotseb ta V. V.-e liikmena või valitsemise eriharu ülemesindajana.

Selles minu kirjutise osas pööran tähelepanu neile kehtiva seadusandluse määratlusile, mis käivad ministri seisundi kohta V. V.-e liikmena.

Siia kuuluvad: 1) Vms. § 5 käsitlevad V. V.-e sisemise organisatsiooni reeglid: koosolekute kvoorum, hääletamise kord, riigivanema või tema asetäitja hääle otsustav tähtsus häälte poolenemisel ning 2) need V. V.-e sisemise asjaajamise reeglid, mille väljatöötamise teeb sama seaduse § 6 V. V.-le ülesandeks¹¹.

V. V.-e liikmena on ministril õigus ennast valida lasta selle kolleegiumi esimehe ja pea — riigivanema asetäitjaks ning seaduse poolt ette nähtud juhtudel tema ülesandeid täita (PS § 62; Vms. §§ 9, 10).

Samal tegevusalal ministrile on pandud kohustuse täit-

¹¹ Üht säärastest sisemise asjaajamise reeglitest näeb ette ka Mns. § 13, mis määrab kindlaks valitsemisküsimuste esitamise korra Ministrite nõukogule arutamiseks.

mine, millest räägib PS. Ma pean silmas selle seaduse § 66, mille järgi „kõik valitsemise aktid, mis antakse valitsuse poolt, peavad kandma ... vastava ministri allkirja“. Ministri selle allkirja õiguslikust tähendusest tuleb rääkida veel allpool ministri ja V. V.-e omavaheliste suhete küsimusega ühenduses. Siinkohal peab aga ära märkima, et V. V.-e nimel antavale aktile alla kirjutades teotseb minister just selle asutise liikmena, millest akt lähtub. PS äsjamainitud määratlusega, mille järgi V. V.-e aktile allakirjutamine toimub just vastava ministri poolt, kriipsutatakse ühes sellega alla ministri tegevuse mõlema ala vahel olevat tihedat sidet, kus ta esineb ühelt poolt V. V.-e liikmena ja teiselt poolt eri ministeeriumi ülemana.

Tuleb veel peatuda ministri — V. V.-e liikme osavõtu väljendustel V. V.-e koosolekutest ja tema otsuste tegemisest.

See osavõtt väljendub muidugi selles, et minister V. V.-e koosolekutele ilmudes võtab osa V. V.-e läbivaatamisel olevate küsimuste arutamisest ning V. V.-e otsuste hääletamisest.

Ministril on ka õigus üles tõsta V. V.-e ees selle viimase võimkonda kuuluvaid küsimusi. Samuti esineb ta V. V.-e koosolekul ettekandjana V. V.-e poolt temale seisukoha võtmiseks üle antavates küsimustes; ta võtab ka osa komisjonidest, mis korraldatakse V. V.-e poolt mõnede valitsemisülesannete uurimiseks.

Mida tihedamini on seotud oma sisult V. V.-e arutamisel olev küsimus ministri erivõimkonnaga, seda rohkem aktiivseks osutub ministri osavõtt selle küsimuse arutamisest ja otsustamisest V. V.-e poolt.

Ministri osavõtu tähtsaks väljenduseks V. V.-e otsuste tegemisest on ministri ettepanekud, millega ta esineb V. V.-e ees selle viimase kompetentsi asjade alal.

Mõnede nende asjade kohta on maksev reegel, mis seisab selles, et neid asju ei või V. V. arutamisele ja otsustamisele võtta mitte muidu, kui vastava ministri ettepanekul.

See reegel rakendatakse mõnede PS § 60 tähendatud V. V.-e ülesannete teostamisel. Nõnda, Riigi eelarve seaduse (RT 185/186 — 1925) §§ 24 ja 28 põhjal eelarve eelnõu koostatakse majandusministri poolt ja siis esitatakse tema poolt V. V.-le kinnitamiseks (PS § 60 p. 1).

Ajutise kodukorra §§ 2, 7 põhjal armuandmise palvete läbivaatamise ja otsustamise asjus need palved lähevad esialgu kohtu- ja siseministri läbivaatamisele ning otsustatakse V. V.-e poolt ainult selle ministri ettepanekul.

Sedasama tuleb öelda ka nende ametnikkude nimetamisest, kelle nimetamine kuulub V. V.-e enese, kuid mitte ministrite ja teiste valitsemisvõimu organite ülesannete hulka (PS § 60, p. 4). Need ametnikud nimetatakse ametisse mitte V. V.-e enese otsesel valikul, vaid vastava ministri ettepanekul¹².

Ettepaneku esitamine vastava ministri poolt on mõnikord vajalik ka säärase V. V.-e ülesannete teostamiseks, mis on pandud temale mitte PS-e enese, vaid teiste seaduste ning muude kehtivate normidega¹³.

Kõigil eespool mainitud juhtudel ministri ettepanek pole kohusliku tähtsusega V. V.-le ses mõttes, et V. V. ei võiks otsustada selle ettepaneku objekti moodustavat küsimust mittekokkukõlas ministri seisukohaga. V. V.-l on vabad käed otsustada seda küsimust ses mõttes, nagu ta peab seda kõige kohasemaks riigihuvide seisukohast, ükskõik kas on tema otsus kokkukõlas ministri arvamusega või on sellega vasturääkivuses.

Asjakäsiteldud protseduuri tähendus, mille järgi mõningaid V. V.-e võimkonda kuuluvaid küsimusi ei või otsustada muidu kui vastava ministri ettepanekul, seisab kõige pealt selles, et asjaomasele ministrile kindlustatakse sellega aktiivne osavõtt nende küsimuste otsustamisest ning antakse temale võimalus mõjustada seda otsustamist.

¹² Mis puutub kõrgemate ametnikkude nimetamisse V. V.-e poolt vastava ministri ettepanekul, siis selle protseduuri rakendamiseks üldpõhjusena võib esitada Mns. art. 17 ja Ms. art. 157 p. 1. Mõnede ametnikkude kohta sama protseduuri rakendamist näevad ette kehtivad normid eriti. Näiteks: 1) ministeeriumide valitsuste ja osakondade juhatajate nimetamine Ms. art. 30 põhjal; 2) politsei kõrgemate ametnikkude nimetamine Politseiasutuste kujundamise määruse § 28 põhjal (RT 177/178 — 1925).

¹³ Näited: 1) „politseikomissaride kui ka raudteepolitsei abikomissaride tegevuspiirkonna (jaoskonnad) kinnitab kohtu- ja siseministri ettepanekul V. V.“ (Politseiasutuste kujundamise määruse § 19 — RT 177/178 — 1925); 2) V. V.-l on õigus hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul riigiteenistusena arvestada täielikult või osalt aastaid, mis määralisel õppejõul ülikoolis väljaspool koosseisu teenitud (eradotsendina, ülemäärase abiõppejõuna jne.) (Ülikooli seadus — RT 122/123 — 1925).

Pidades silmas, et V. V.-e otsuste peale ei saa kaevata administratiivkohtu korras, kuna ministrite otsused alluvad edasikaebamisele selles korras, tuleb rõhutada, et esitatud reegel, mille järgi mõned valitsemisasjad otsustatakse V. V.-e poolt mitte muidu, kui vastava ministri ettepanekul, võib tähtis olla ka eraisikute õiguste kaitse seisukohalt.

Säärane tähtsus võib olla äsjamainitud reeglil nimelt juhtudel, kus valitsemisasi, mille kohta minister esineb ettepanekuga V. V.-e ees, puudutab mõningaid eraisiku õigusi ning ühes sellega on tekkinud mitte ministri enese algatusel, vaid eraisiku palvel. Neil tingimustel minister võib keelduda asja esitamast V. V.-le, leides, et selleks puuduvad seaduslikud põhjused. Ministri säärase keeldumise peale asjast huvitatud isik võib kaevata Riigikohtusse¹⁴.

(Järgneb.)

Vaidlematute riigimaksude kindlustamisest hüpoteetilises korras võlglaste kinnisvarale.

T. Grünthal.

1. Üldpõhimõtte järgi, mis väljendub Riigi vaidlematute taotluste seadustiku §§ 1, 4, 7, 9, 11, 14, 43 jt., tuleb riigi ja teiste avalikõiguslike asutiste kasuks määratud maksud viivitamatult sisse nõuda. On säärased maksud seaduslikuks tähtpäevaks jäänud tasumata, peavad vastavad haldusasutised asuma nende sissesundimisele võlglastelt. Seejuures on need asutised kohustatud valvama, et maksud korralikult laekuksid ja et võlglastel võimalust ei oleks oma varandust kõrvaldada või sedavõrt teiste võlgadega koormata, et avalikud maksud jääksid vara puudusel tasumata.

Kuigi seadus teatud maksud (TKS § 1890 p. 1) asetab eesõigustatud seisukohale, mis võlglaste vara müügil tasutakse enne teisi pretensioone, ei kasuta suur hulk makse iseenesest sugugi säärast eesõigust. Seadus käsib (main. Riigi vaidl.

¹⁴ Vt. Riigikohtu 1924. a. otsust, millega tunnistati mitteseaduslikuks kohtuministri keeldumine esitada V. V.-le eraisiku palve armuandmise asjus sel põhjusel, et selle isiku „endine armuandmispalve samas asjas on juba tagajärjeta jäetud V. V.-e poolt... ja viimases palvekirjas ei ole mingisuguseid uusi asjaolusid ette toodud, mis võiksid põhjust anda asja uueks sisuliseks läbivaatamiseks.“

taot. sead. § 43) eeskätt vaidlematu maksu sissesundimiseks võõrandada võlglaste vallasvara, kuid arutihti võib juhtuda, et sellest vallasvarast ei piisa riigimaksude tasumiseks, või et ühes vaidlematute taotlustega selle vara müügist saadud rahast tahavad osa saada ka teised kreditorid (TKS §§ 1214, 1222), kellel on selle raha suhtes igasugused õigused haldusasutiste taotlustega või teatud kordadel veel eesõigusedki (vt. RT nr. 32—1929, seadus nr. 236).

Kinnisvara sundmüük vaidlematute taotluste rahuldamiseks toimub meil harilikus korras (Riigi vaidl. taot. s. § 14, vt. ka Vene Senati I ja kass. dep. otsus nr. 37—1891. a.), s. o. kohtuorganite kaudu TKS ette nähtud reeglite kohaselt. Kuigi siin kohtutäitur TKS § 1847 korras kinnistusregistrisse laseb märkme kanda taotluse pööramisest kinnisvarale (Not. sead. § 316 p. 2), takistab säärane märges ainult kinnisvara võõrandamist ja panditamist selle omaniku enese poolt (BES §§ 954, 959, 1385 ja Not. sead. § 317), kuid oksjonini võivad omaniku kreditorid, näit. seadusejõuliste kohtuotsuste põhjal (BES § 1383 p. 2), oma taotlusi kindlustada ja eesõigustada vastavate sissekannete läbi võlglaste kinnisvarale ja sundmüügist saadud raha jaotusest osa võtta. Sel põhjusel ei oleks siis, kui vaidlematu maksu võlglaste kinnisvarast asutakse sisse sundima ja see maks ei oleks hüpoteegilises korras sellele kinnisvarale kindlustatud ja sellega talle vastav eesõigus ning vanus teiste hilisemate kreditoride pretensioonide ees loodud, sugugi kindel, kas selleks ajaks, kui sundmüük kord tõeliselt toimub, saadud rahast jätkuks riigimaksu tasumiseks. Seega on selge, et kui vaidlematu maksu sissenõudmine võiks toimuda enam-vähem kindlasti, siis seda tarvis oleks arutihti veel enne kui selle sissesundimisele võlglaste kinnisvarast asutakse, kindlustada hüpoteegilises korras sissekandega sellele kinnisvarale, andes sellega sellele maksule eesõigustatud seisukoht teiste võlglaste isiklike ja hilisemate hüpoteegiliste kreditoride ees.

Kuidas on säärane vaidlematu maksuvõla sissekandmine kinnisvarale hüpoteegilises korras võimalik, kas kehtivad seadused seda üldse võimaldavad?

Küsimus säärasel kujul on kinnistusjaoskondade praktises üles tõusnud just võlglaste isiklike maksude (näit. tulumaks, puhaskasu-, linna- jne. maksud) suhtes ja Tallinna-Haapsalu Rahukogu juures olev kinnistusjaoskond on vas-

tava Maksudevalitsuse palve tagasi lükanud, toetudes BES §1383-le, mille järgi pandiõigus võib tekkida ainult asjaosaliste kokkuleppe põhjal või kohtuotsuse alusel. Vaidlematut maksutaotlust haldusasutise poolt ei saada aga arvata nende juhtude alla. Tartu-Võru Rahukogu juures olev kinnistusjaoskond on aga asunud vastupidisele seisukohale ja kannab vaidlematute maksude võlad vastavate maksulehtede põhjal Maksudevalitsuse sellekohasel esitusel võlgniku kinnisvarale selle kinnistusregistri IV jao 1. ja 2. lahtrisse. Riigikohus (Ts. osak. otsused nr. 746, 751 23. XI 1931. a.) on lahendanud küsimuse selles mõttes, et meie seadused ei tee takistusi hüpoteegilises korras kindlustada vastavate sissekannete läbi võlglaste kinnisvarale võlgu jäänud vaidlematuid makse ja lõive, kui võlglane pole seaduslikul tähtajal kaevanud haldusmenetluse korras selle maksu määramise üle või kui ta kaebus on jäänud tagajärjeta.

2. Mõned maksuseadused ise sisaldavad määrusi, et võib teatud asjaoludel maksu või lõivu sissesundimist edasi lükata, näit. Pärandusmaksu s. §§ 22, 23; Kinnistulõivu s. § 271 m. 4, kusjuures aga maks tuleb tarvidust mööda kindlustada; eriti näeb Pärand.-m. s. § 22 märkus ette, et säärasel korral, kui pärijad varanduse kätte saavad alles peale mõne isiku eluaegse kasutamise lõppu ja nad alles siis peavad pärandusmaksu tasuma, võlgu jääv pärandusmaks kantakse kohe peale pärijate kinnitamise kohtuotsuse seadusejõusse astumist vastavale kinnisvarale. Harilikult toimub säärase võlgujäänud ja vastavate haldusasutiste poolt pikendatud vaidlematute maksude kinnistusregistri IV jao 1. ja 2. lahtrisse sissekandmine Maksudevalitsuse sellekohase esituse põhjal.

Sellest järgneb, et meie seadused ise näevad otseselt ette võimalusi, et vaidlematuid makse ja lõive võib kindlustada hüpoteegilises korras sissekannetega ja anda neile eesõigus ja vanus teiste võlglaste kohustiste ees. Kuid ka Not. sead. normid, mis korraldavad kinnistusraamatute kohta käivaid reegleid, kinnitavad õieti sedasama põhimõtet, eriti kui vaadelda seda ajaloolist alust, millisele on rajatud meie hüpoteegisüsteem, ja neid põhimõtteid, millistel see süsteem ümber korraldati 1889. a. kohtureformi puhul.

Meie hüpoteegisüsteem, nagu kogu BES normid üldse,

on arenenud mitmesugustel mõjustustel¹. Kui esiotsa siin mõõtuandvad olid saksa õiguse põhimõtted, mis teatavasti esikohale seavad reaalkrediidi, nõudes kindlustust asja näol, kas vallasvara käsipandina või hüpoteegina kinnisvaral, ja vaadeldes kinnisvara omaniku isiklikku vastutust seejuures õieti mingisuguse aktsessoorse kohustisena², siis hiljemini tungisid esile rooma õiguse mõisted, kus esikohal seisab isiklik krediit ja hüpoteek õieti lisakindlustuseks on isiklikule kohustisele, kustudes ühes sellega.

Kõige selle tagajärjel tekkis Baltimail nende kahe vastu- pidise seisukoha mõjulepääsemisega hüpoteegilistes mõistetes suur segadus, eriti Liivimaal³. Bungel ei õnnestunud sellesse segadusse kindlat korda luua. Nii jäid ka peale 1864. a. BES-s püsima rooma õiguse generaal- ja vaikivad hüpoteegid (§§ 1378—1382, 1394—1402 jt.) Alles 1898. a. 9. juuli seadusega võeti muu seas ette põhjalik puhastustöö BES normi- des, mis käsitlevad pandiõigust. Selle tagajärjel heideti välja BES-st muu seas ka §§ 1394—1402, mis nägid ette eri- lisi seaduse põhjal tekkivaid vaikivaid pandiõigusi teatud eesõigustatud kreditoride kasuks võlglaste kogu varanduse, järelikult ka kinnisvarade suhtes⁴. Säärane vaikiv hüpoteek võlglaste kogu varanduse suhtes oli ka fiskusel ja teistel ava- likõiguslikul alusel toimivatel asutistel neile võlgnevate isik- likkude ja varanduselt määratud maksude suhtes⁵. See norm kaotati 1889. a. 9. juuli seadusega (BES § 1391 märkus). Järelikult sest ajast peale ei või riigi ja teiste avalikõiguslikul alusel toimivatel asutistel vaidlematus korras määratud mak- sude suhtes olla iseenesest hüpoteegilises korras mingit ees- õigust võlgniku varandusest rahulduse saamisel. Teatud ees-

¹ Vt. Bunge, Liv- u. Estl. Privatrecht, I Teil, Reval 1847, §§ 160—177; Erdmann, System, II B. §§ 173—180; Bašmakov, Osnovnõja natšala ipotetišnago prava, §§ 33—37; Gassmann ja Nolckeni käsiraamatus, I osas, lk. 359—374.

² Dernburg, Pandekten, I B. § 261.

³ Vt. Bunge, op. cit. § 170.

⁴ BES § 1394 ja järgn. all toodud allikad Cod. VIII, 14(15) „*in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur*“ jt. räägivad „*pignora tacite contracta*“ selles mõttes, et säärase pandiõiguse tek- kimisel seaduse eeskirjad asendavad asjaosaliste kokkulepet. Vt. selle kohta veel Windscheid, I B. märk. § 231 juurde.

⁵ Üldine reegel (L. 46 § 3 D. de I. F. 49. 14) „*Fiscus semper habet ius pignoris.*“

õigused on neil ainult konkursimenetluses (TKS §§ 1899 lisa 36. § p. 4, 1890).

Järelikult peale 1898. a. 9. juuli seaduse maksma-hakkamist ka haldusasutiste vaidlematute taotluste kindlustamine hüpoteegilises korras võib toimuda ainult üldises korras (BES § 1383), s. o. kas vastava kokkuleppe põhjal kinnisvaraomanikuga või jälle sellekohase otsuse põhjal (durch richterliche Verfügung).

On õige, et BES § 1383 pealiskaudsel vaatlemisel võib tekkida arvamus, nagu võiks seal mainitud „postanovlenie suda“, „richterliche Verfügung“ all mõista ainult tsiviilkohtuotsust, millega lahendatud teatud tülisus kinnisvaraomaniku, kui kostja, ja tema kreditori — nõudja vahel (TKS § 1), kuid põhjalikum asjasse süvenemine näitab, et säärane arvamus on ekslik. Seaduseandja on kaotanud vaiki-vad ja üldhüpoteegid ainult eeskätt ikkagi seepärast, et ter- vendada hüpoteegisüsteemi ja korraldada tervetel alustel reaalkrediiti, kuid seejuures pole seaduseandja sugugi taht- nud sattuda teise äärmusse, s. o. fiskuse vaidlematuid taotlusi asetada kindlustuse mõttes halvemasse seisukorda kui era- isikute taotlusi, mis vaidlematuks muutunud alles peale seadusejõulist kohtuotsust (TKS §§ 893—895). Vähenalt 1889. a. juuli seadus ja selle põhised ei anna vastupidisele seisukohale mingit pidet.

3. 1889. a. 9. juuli seadus pole sugugi puudutanud BES-e hüpoteegi roomaõiguslikku iseloomu selles mõttes, see on üks kõrvaline aktsessoorne kohustus, olgugi asjaõiguslik. BES § 1569 järgi annab hüpoteek peale sissekandmist kinnistus- raamatusse kreditorile asjalise õiguse kinnisvara suhtes, s. o. saada sellest kinnisvarast, kui pandist, teatud järjekorras rahuldust oma säärast kindlustatud taotlusele (§ 1335), kusjuures hüpoteek ei loo kreditorile iseenesest mingit oma- ette olevat taotlust, vaid ta eeldab mingisuguse isikliku taot- luse (*causa debendi*) olemasolu, millisele ta, kui pant, on kindlustuseks. Järelikult ka kohtulik hüpoteek pole õieti muud, kui kinnisvarale kinnistatud pandiõigus kohtuotsusega rahuldatud taotluse kindlustuseks.

1889. a. 9. juuli seadus on kindlaks määranud erilise korra, kuidas vastavaid kindlustusi kantakse hüpoteegilises korras kinnisvarale. Muu seas teevad seal avaldatud Ajutised määrused kinnistusasjade toimetamiseks (§ 15, nüüdne Not.

sead. § 316) kindlat vahet eelmärkmete ehk märkmete (otmetki) ja sissekannete (stati) suhtes. Peaerinevus märkmete ja sissekannete vahel on selles, et sissekanded põhinevad alati mõnel lõplikult tunnustatud õigusel, fikseerivad seega teatud juriidilist suhet. Märkmed on aga ajutist laadi, nad ei sea veel mingit õigust kinnisvarale endale, olles vaid sihitud kinnisvara omaniku vastu, s. o. takistades talle kinnisvara võõrandada teatud isikute kahjuks, või aga nende märkmete eesmärgiks on kindlustada lõplikult veel lahendamata õiguse sissekandmist kinnisvarale endale.

Kinnisvara võõrandamist takistavad märkmed, mis tähendatud Not. sead. § 316 pp. 1. ja 2.-s, kuid sama eesmärgi taotlevad ka selle § pp. 3., 5. ja 6.-s mainitud märkmed, kui need on tehtud kinnisvara kohta käiva omandiõiguse hagi kindlustamiseks. On aga need viimastes punktides mainitud märkmed, nagu Not. sead. § 316 p. 4 ette nähtudki, sihitud kinnisvara omaniku vastu avaldatud rahaliste taotluste kindlustamiseks, siis on nende eesmärgiks tagada säärase taotluste sissekandmist hüpoteegina, kui neid taotlusi tunnustatakse lõpliku kohtuotsusega (BES §§ 1412, 1335, 1383 p. 2).

Seega mainitud märkmed ei loo veel iseenesest teatud taotlusele pandiõigust kinnisvaral, kuid nad kindlustavad sellele taotlusele selleks juhaks, kui seda hiljemini tunnustatakse lõpliku kohtuotsusega, teatud koha ja vanuse hüpoteegina sissekandmiseks hiljemini sissekantavate teiste taotluste ees ja pandiõigus nende märkmete läbi kaitstud taotluste kasuks loetakse tagantjärele kehtivaks nende märkmete sissekandmise päevast, kui kohus taotluse lõplikult on rahuldanud ja kohtuotsus seadusejõusse astunud ja vastav täiteleht kinnistusjaoskonnale kinnistamiseks esitatakse (Not. sead. § 317, BES § 1412).

On õige, et ei Not. sead., ei BES, ei ka Riigi vaidlem. taotluste seadustik (VSK XVI k. 2. j.) ei sisalda otseseid ja täpsaid määrusi, kuidas lahendada Not. sead. § 316 p. 4 ette nähtud haldusasutiste vaidlematute taotluste (TKS § 1 märkus 1) kindlustamiseks kinnistusraamatusse kantud märkmete asendamist lõplikude sissekannetega, mis võiksid Not. s. § 317 põhjal neile taotlusile anda kindlustuse pandiõiguse näol võlgniku kinnisvaral. Not. sead. § 316 p 4 ütleb küll, et need märkmed kantakse kinnistusraamatusse „kuni nende asendamiseni sissekannetega“ (vpred do zamenõ sih otmetok

statjami), kuid otseseid näpunäiteid, kuidas ja millal see asendamine — zamena — peaks toimuma, seadus ei anna. Kuid see asjaolu ei anna veel kuidagi alust eitada üldse säärase taotluste hüpoteegilises korras kindlustamise võimalust, seda enam, et Not. sead. § 316 p. 4 ise *expressis verbis* räägib märkmete asendamisest sissekannetega kui endastmõistetavast asjast. Järelikult tuleb sissekandmise küsimuse lahendada TKS § 9 põhjal seaduste üldmõtte kohaselt.

Nagu juba eespool mainitud, pole seaduseandja, vaikivaid hüpoteeke 9. juulil 1889. a. kaotades, millegagi väljendanud taht fiskuse ja teiste avalikõiguslikul alusel toimivate asutiste vaidlematus korras tekkinud taotlusi nende kindlustamise mõttes asetada halvemas seisukorda kui seda on eraisikute eraõiguslikul alusel kohtuotsusega rahuldatud taotlused. Just sama seadusega arvati fiskuse ja teiste avalikõiguslike asutiste andamid, lõivud ja kinnisvaramaksud võlgniku maksujõuetusel eesõigustatud taotluste liiki (TKS § 1899 lisa 36. § p. 4). Järelikult on seaduseandja ainult sellele omal ajal BES § 1394 p. 1 fikseeritud põhimõttele — *fiscus semper habet ius pignoris* — andnud teise kuju, silmas pidades uute seadustega loodud olukorda, kuid ka neid riigi ja teiste avalikõiguslikul alusel toimivate asutiste üldtähtsusega ülesandeid, milleks riigikodanikud peavad kandma kohustisi ja igasuguseid makse ja mille korralik laekumine on riiklike ülesannete korraliku täitmise eeltingimuseks. Riigi eelarves seisavad tulud vaidlematuist taotlusist igasuguste maksude näol tähtsal kohal. Sama riiklike huvide kaitse seisukohalt on seadusse paigutatud ka Not. sead. § 316 p. 4. Ka selle läbi on tahtud luua võimalust, et fiskuse huvid oleksid juba kaitstud siis, kui maksumaksja on haldusmenetluse korras tõstnud protesti talle määratud maksu vastu. Kuna säärase maksude määramine lahendatakse haldusasutiste poolt (TKS § 1 m. 1) ja maksjal õigus on teatud tähtaja jooksul haldusmenetluse korras maksu määramise otsuse kontrollimist nõuda, siis pole kahtlust, et neis asjus lõplikkude kohtuotsuste aset täidavad haldusasutise või ametniku otsused, kui võlglane nende üle enam kaevata ei saa, ja see kuulub lõplikult täitmisele vaidlematus korras. Nagu juba Vene Senat on seletanud (I ja kass. dep. üldkogu otsus nr. 37 — 1891. a.), tulevad säärase haldusasutiste otsustel põhinevad vaidlematud taotlused täita kinnis-

vara sundmüügi korral samaselt kui seadusejõulised tsiviilkohtuotsused.

Et kohtuliku hüpoteegi sissekandmine kinnisvarale ei loo õieti mingit uut iseseisvat taotlust, olles vaid kindlustuseks seadusejõulisele kohtuotsusele, siis ei näi ühtegi loogilist põhjust olevat, miks seda kindlustust ei peaks lubama haldusasutise vaidlematule taotlusele, mis ei vajagi mingit tunnustamist tsiviilmenetluse korras. Et seaduseandja pole kavatsenud haldusasutise taotluse märkimist kinnistusregistris sisse seada ainult selleks, et võlglaselt võimalust võtta oma kinnisvara üle vabalt korraldusi teha võla tasumiseni, nagu see toimub taotluse pööramisel kinnisvarale sundmüügi näol, selgub ka sellest, et haldusasutiste vaidlematud taotlused (Not. sead. § 316 p. 4) märgitakse kinnistusregistri IV jakku (Not. s. § 323 p. 1), mis on määratud pandiõiguste ja nende kindlustuste äratähendamiseks, mitte aga II jao 2. lahtris (Not. sead. § 321), kus märgitakse kinnisvara omaniku käsustamisõiguse takistused. On aga niiviisi Not. sead. § 316 p. 4 ette nähtud märkmete eesmärgiks eelkindlustada haldusasutiste vaidlematute taotluste jaoks pandiõigusi selleks juhuks, kui need märkmed asendatakse lõplikkude sissekannetega, ja kuna Not. sead. § 316 ette nähtud märkmed iseenesest veel pandiõigusi kinnisvarale ei loo, siis järgneb sellest loogiliselt, et haldusasutise vaidlematu taotlus, kui maksja selle seaduse vastu seaduslikul tähtajal haldusmenetluse korras pole protestinud või tema protest on tagajärjeta jäänud ja seega see taotlus maksuvõlglaste vastu täitmisele kuulub, võib saada kantud haldusasutise vastaval palvel maksuvõlglaste kinnisvarale hüpoteegina samal alusel, kui seadusejõuline kohtuotsus (BES §§ 1383, 1569, Not. sead. § 323). Järelikult BES § 1383 ette nähtud „postanovlenie suda — richterliche Verfügung“ hõlmab mitte ainult seadusejõulist tsiviilkohtuotsust, vaid ka haldusasutise lõplikku määrust vaidlematu maksu pealepanemise või avaliku õiguse alusel.

Kirjanduse ülevaade.

Dott. E. Ein. Le azioni dei condomini. (Estratto dal *Bulletino dell' Istituto di diritto romano* vol. XXXIX., p. 73—294.) Roma, 1931. (Kaasomanikkude hagid. Äratõmme Rooma õiguse instituudi ajakirjast XXXIX k. lk. 73—294. Roomas 1931.)

Autori referaat.

1. — Kaasomand on küll rohkete uurimiste esemeks olnud, kuid suurem osa neist (vähemalt vanemad uurimused) on mitte niivõrt kogu allikmaterjali analüüsi viili, kui mõne abstraktse teooria püstitamine, millele katsuti põhjendust leida allikaist. Nii vaheldus rida abstraktseid teooriaid *condominium*'i kohta: enamikule neist teooriaist on omane, et nende püstitajad pidasid loogiliselt vastu võetamatuiks kõik eelmised teooriad. Selge, et sääraseid spekulatsioonid pole viljakad. Seda tunnustas juba Segrè 1889. a., kuid oma uurimuses *condominium*'i kohta käitus ta lõppude lõpuks samuti nagu ta eelkäijad. Tõsisema pöörde *condominium*'i uurimisesse tõi P. Bonfante, kes toonitas, et enne on asjatu *condominium*'i kontseptsiooni anda, kui see instituut pole ta üksikasjus allikate põhjal läbi uuritud ning mitte üksnes Justinianuse õiguses, vaid ka klassikalises õiguses. Seni on *condominium*'i uurimiste pearaskus olnud kaasomaniku käsustusõigusel, kuna pea täielikult puudus eriuurimus kaasomandiga seoses olevate hagide režiimi kohta. Ometi *actio*'d peegeldavad vastavaid õigussuhteid ja nende kompleksist järeldub suurel määral ka *condominium*'i üldpilt ning on võimalik luua *condominium*'i kontseptsioon.

Uurimuse sissejuhatavas osas annab autor ülevaate nendest teostest, kus ühel või teisel puhul kaasomandiga seoses olevaid hagi- sid on puudutatud. Töö on jaotatud kolme peatükki: esimene käsitleb *actio pro socio*'d, teine reaalseid hagi- sid ja kolmas personaalseid hagi- sid. *Actio pro socio* väljatõstmise muude personaalsete hagide hulgast on seletatav kõige pealt selle hagi erilise tähtsusega, võrreldes teiste personaalhagidega, teiseks sellepärast, et see hagi on autori teooria järgi kaasomanikkude vahel alati eksisteeriv ega mitte säärane, mis tuleb erandina rakendusele, nagu teised personaalhagid. Ta esikohale asetamine on vajalik seepärast, et selgus tema suhtes on vajalikuks eelduseks teiste hagide vaatlusel.

2. — Uurimuses käsitletakse hagi- sid, mida teostavad kaasomanikud omavahel, ja hagi- sid kaasomanikkude poolt kolmandate isikute vastu ning viimaste poolt kaasomanikkude vastu. Töö on eksegeetiline. Autor tarvitab, nagu moodsas romanistikas üldse, kriitilist interpolatsioonistlikku meetodit klassikalise õiguse avastamiseks. Igal pool autor, kus leiab lahkuminekku klassikalise õigusest (ja neid on palju) Justinianuse õiguseni, ei lepi üksnes selle avastamisega, vaid seletab nende põhjust.

3. — Esimeses peatükis (*Actio pro socio*) autor püstitab uue teooria *societas*'e ja *communio* suhtumise üle. Seni valitseva õpetuse järgi *actio pro socio* on teostatav kaasomanikkude vahel ainult siis, kui nende vahel on *societas*'e leping. Autori teooria järgi on *actio pro socio* kaasomanikkude vahel alati teostatav, sest *communio* on samal

ajal *societas*. *Societas* pole *conventio* ehk *contractus* Justinianuse või modernses mõttes, vaid suhe, mis võib tekkida nii *conventio*'st *consensus*'e alusel, kui ka fakti põhjal, et asi kuulub korraga mitmele; seda teist liiki *societas*'t võib nimetada *societas re* (see pole leiutatud, vaid tekstuaalse alusega: vt. I. 25 § 16 D 10, 2). Säärase teooria loob autor väga mitmesuguste argumentide põhjal.

I. Term *socius* on tavaliseks mitte üksi seltsingu lepinguosaliste, vaid ka kaasomanikkude tähendamiseks ja seda mitte ainult juristide, vaid ka literaarses keeles. Autor on leidnud ka terve rea tekste, kus termi *societas* tarvitatakse mitte seltsingu lepingu, vaid kaasomandi või kaasomanikkude kogumi tähendamiseks (tähtsamad I. 25 § 16 D 10, 2; I. 3 C. 3, 37); kogu tekstide reas on autor konstateerinud *communio* ja *societas*'e sünonüümsust ja on seda teinud mitte ainult juriidilistes tekstides, vaid ka literaarseis.

II. Kui *communio* sama on, mis *societas*, siis peab loogiliselt *communio* puhul ka *actio pro socio* igal juhul rakendust leidma. Seda on autor ka tõestanud, tuues esile rea tekste, mida seni käesolevas küsimuses pole kunagi refereeritud, andes neile tekstidele uue interpretatsiooni (vt. lk. 84—92).

III. Autor on tähelepanu juhtinud asjaolule, et Gaius oma Institutsioonides (III § 154) vihjab ühe muu *societas*'e olelule, mis mitte pole tekkinud *consensu*, ja selle muu *societas*'e all tuleb mõista *soc. re*; samuti autor juhib tähelepanu Pomponiuse fragmendile (I. 57 D 44, 7), mis vihjab mittekonsensuaalsele *societas*'ele (I. 25 § 16 D 10, 2 otse deklareerib: *nam et hos [legatarios] coniunxit ad societatem non consensus sed res*).

IV. Ka süstemaatiline kriteerium kinnitab autori teooriat. *Ius civile* süsteemis võime tähele panna, et *societas* ja nn. *communio* on juristide poolt samades raamatutes käsitletud, kuna Justinianuse Digestades vaid leiame nende eraldamist eri raamatuis.

Sel ajal kui Justinianuse Institutsioonides (III, 27) nn. *communio* on paigutatud nn. quasi-kontrahtide rühmitisse, ei leia me seda tüüpi *variae causarum figurae* (millest arendati kaks rühmitist: quasi-kontrahtid ja quasi-deliktid) nimestikus Gaiuse tekstis (I. 5 D 44, 7).

Kõik need nähud seletuvad üldse *contractus*'e mõiste muundumisega uuemas (s. t. pärastklassikalises ja Justinianuse) õiguses. Kui *contractus* on saanud nüüd kitsama, lepingu tähenduse ja *societas* klassifitseeritud *contractus*'est tekkinud obligatsioonide hulka, pidi Justinianus selle klassikalise *societas*'e, mis mitte *consensus*'el ei põhine, üldse *societas*'eks mitte arvama, vaid lõi erilise tüübi quasi-kontrahti — *communio incidens* (lk. 96—102).

Societas re, mille olelut autor väidab, pole vastuolus klassikalise *societas*'e üldreeglitega (lk. 102—113).

Kuid Digestades on tekste, mis näivad vastu rääkivat autori teooriale: 1. 31—34 D 17, 2. Need tekstid õieti moodustavad Digestades *communio* õpetuse *sedes materiae*. Need tekstid on seni paljude autorite kriitika esemeks olnud; võib öelda, et filoloogilise kriteeriumiga on siin peaaegu kõik proovitud, mis võimalik, kuid ükski vanemaist ega uusimaist teadlasist pole suutnud seletust anda, miks Justinianus siin interpoleerimise ette on võtnud. Autor, ühinedes siin eelkäijate filoloogilise kriitikaga, võtab aga fr. 32 jj. juures esmakordselt tarvitusele ka loogilise kriteeriumi, näitab interpolatsiooni umbkaudse ulatuse ja seletab esmakordselt interpoleerimise põhjuse, nimelt, et klassikaliste juristide laused, kus öeldakse, et *actio pro socio* rakendamise küllaldaseks eelduseks on lihtne kaasomand, on Justinianuse poolt muudetud vastupidist väljendavaiks, sest nüüd võib *actio pro socio* rakendust leida ainult lepingulise *societas*'e alusel (lk. 113—129).

Viimaks vaatleb autor *actio pro socio* rakendusjuhtusid kaasomandi puhul (lk. 129—138).

4. — Teises osas käsitletakse reaalseid hagisid, naabrussuhete kaitsevahendeid ja interdikte. Siit peale toimub hagide vaatlemine kahest seisukohast, esiteks vaadeldakse, kuidas teatud hagi teostatatakse kaasomanikkude vastu ja kaasomanikkude poolt kõrvaliste isikute vastu, kas *in solidum* või *pro parte*, ja teiseks, kas need hagrid on teostatavad ka kaasomanikkude eneste vahel. Välja on jätnud autor *rei vindicatio* vaatlemise, sest selle kuulumine on ilmne kaasomanikkude vahel ja samuti on ilmne ta kuulumine *pro parte* kõrvaliste isikute suhtes. Kõige pealt vaadeldakse *vindicatio servitutis*'t ja *actio negatoria*'t. Et formulaarprotsessis *litisconsortium* polnud rakendatav, nagu seda on näidanud uusimad uurimused (Biondi, *Annali del Semin giurid. di Palermo*, vol. XII, lk. 208 jj.), ja et servituudid on mittejagatavad õigused, siis võib juba *a priori* väita, et *vindicatio servitutis* ja *actio negatoria* kuuluvad kaasomaniku poolt ja vastu *in solidum*. Seda väidet on tõestatud ka allikate põhjal. Ühe kaasomaniku poolt või vastu toimunud *pronuntiatio* omab jõudu ka teiste suhtes, kes protsessist osa ei võtnud, sest *sententia praedio datur*. Paljud autorid on erandi leidnud *servitus oneris ferendi* puhul, sest 1. 6 § 4 D 8, 5 näib lubavat passiivlegitimatsiooni *pro parte*. Kuid ka sel juhul ei saa klassikalises õiguses väita partsiaarsust, sest esiteks *facere* kohustis on samuti mittejagatav nagu muude servituutide juures *non facere* või *pati* ja teiseks mainitud tekst ei väljenda otse partsiaarsust. Vaidlusesemeks on olnud veel teine küsimus, nimelt, kas kahjutasuks mõistetav summa määratakse ühele kaasomanikule *in solidum* või *pro parte*; autor lahendab allikate põhjal küsimuse selles mõttes, et kahjutasu mõistetakse ei *pro parte* ega *in solidum*, vaid *in id quod interest actoris*;

kostjalt kaasomanikult mõistetakse aga kogu summa, seega *in solidum* (lk. 138 — 154). *Vindicatio servitutis* on rakendatav ka kaasomanikkude eneste vahel mitte ainult siis, kui kaasomandis oleva krundi kõrval asetseb ühe kaasomaniku ainuomanduses olev krunt, vaid isegi siis, kui mõlemad krundid on samade isikute kaasomanduses (lk. 154—164). Seniõeldu maksab ka *actio negatoria* kohta; veel enam, seda võib mõne juristi arvates teostada ka ühe ainsa krundi olemasolul. *Actio finium regundarum* on võõraste suhtes *in solidum*. Mis puutub kaasomanikesse endisse, siis vastupidiselt valitsevale arvamusele, mis põhineb I. 4 § 7 D 10, 1 praegusel redaktsioonil, väidab autor, et see *actio* vähemalt ta *controversia de fine*-funktsioonis oli klassikalises õiguses teostatav ka kaasomanikkude eneste vahel kahe krundi olemasolul ja mainitud tekst on interpoleeritud (lk. 164—180). *Cautio damni infecti* ja *operis novi nuntiatio* suhtes on kaasomanikud autonoomsed. Kaasomanikkude eneste vahel on *cautio damni infecti* teostatav, kuid mitte *operis novi nuntiatio*. See ei tähenda, et kaasomanik ei saaks takistada teist uuendusi ette võtmast, vaid see vahend on tarbetu, kuna igal kaasomanikul on *ius prohibendi*, mida teostab kas *per manum* või *per praetorem*. *Actio aquae pluviae arcendae* on välisuhetes *in solidum* ja ta kuulub ka kaasomanikkude eneste vahel. Tähtsamaiks vahenditeks kaasomanikkude vahel on *interdictum quod vi aut clam*, millega kaasomanik takistab teist, kui viimane ületab asja normaalse kasutamise piirid, ja *interdictum uti possidetis*, kui üks kaasomanik takistab teist asja normaalselt kasutamast (lk. 180—218).

5. — Kolmandas osas tulevad vaatlemisele personaalsed hagid, eeskätt põnaalsed ja noksaalsed. Võõraste poolt tehtud kahju võib iga kaasomanik autonoomselt hageda, kuid *noxae deditio* toimub *in solidum*. Vastutavad on kaasomanikud noksaalhagidega *in solidum*. Viimane reegel maksab juhtudel, kui kaasomanikud olid orja poolt sooritatud delikti suhtes mitteteadlikud (*ignorantes*). Kui aga kõik on teadlikud (*scientes*), siis vastutavad kõik isiklikult *in solidum* (hagide kumulatsioon). Küsimus komplitseerub aga siis, kui mõni on teadlik, mõni mitteteadlik. Kas sel juhul on noksaalse ja isikliku hagi kumulatsioon, ilma et ühe hagi teostamine teise kõrvaldab või mitte? Küsimuse lahendamiseks peab teda uurima täies ulatuses ka väljaspool kaasomandit.

Tulemuseks on, et kui ori delikti sooritab *sciente* (mitte *iubente domino*), siis ühe hagi teostamine ei kõrvalda teist hagi, sest peremehe *scientia* (mitte lihtne teadmine, vaid ühtlasi võimalus orja delikti takistada) teeb vastutavaks peremehe, aga ei vähenda kuidagi orja süüd. Seepärast otsene *actio* peremehe vastu isiklikult ja noksaalne *actio* orja nimel ta peremehe vastu kumuleeruvad konsumpt-

sioonita. Rakendades seda reeglit kaasomandile, selgub, et kui üks orja peremees oli *sciens*, teine *ignorans*, siis võib esitada isikliku põnaalse hagi *dominus sciens*'i vastu ja valiku järgi noksaalse hagi ükskõik missuguse peremehe vastu hagi konsumptsioonita.

Põnaalsed hagid on teostatavad ka kaasomanikkude eneste vahel, kui mõni neist ühise asja suhtes midagi säärast teeb, mis moodustab delikti. Pole rakendatav kaasomanikkude vahel aga noksaalsed hagid, ehkki Biondi ja Beseler viimasel ajal seda väidavad; ent nende väited põhinevad osalt allikate ekslikul tõlgendamisel, osalt aluseta allikate kriitikal. Kui omaks võtta vaade, et *actio noxalis* on säilitis muistsest ajast, mil iga süüdlane anti süü lunastamiseks välja haavatule tasumise teostamiseks, siis pole kaasomanikul tarvidust selleks oma kaasomaniku vastu hageda, sest *potestas* on igal kaasomanikul jagamatult ja selle *potestas*'e põhjal võib kaasomanik ise süüdlast orja karistada (lk. 219—264).

Lepinguliste hagide jaoks annavad allikad vähem materjali, kuid õnneks polegi need hagid kaasomandi loomu kindlaksmääramiseks suurema tähtsusega. Üksikasjalikumalt käsitletakse kaasomanikkudevahelist rendilepingut ja *negotiorum gestio*'t. Allikais on küll üksikasjalikult käsitletud *stipulatio servi communis*, kuid siin määrab *stipulatio* formulatsioon hagi modaalsused, ilma et kaasomandi loomus suurt mõju avaldaks.

Erilise tähtsusega aga on kaasomandi suhtes *actio de peculio*. Vaidlust ei tekita küsimus, kas kaasomaniku vastu hagetakse *in solidum debitum* või *pro parte*, sest kõik allikad üksmeelselt tunnustavad solidaarsust. Kuid küsimus muutub raskeks ses suhtes, kas *condemnatio* tehakse kostja kaasomaniku vastu *in solidum peculium*, või ainult selle pekuuliumi ulatuses, mis kostja orjale andnud. L. 15 D 15, 1 põhjal valitsev arvamus õpetab, et *condemnatio* tehakse kogu pekuuliumi ulatuses, kui pekuulium on ühine. Terve rea teiste tekstide detailsema analüüsi põhjal osutub aga, et iga kaasomanik kondemneeritakse kogu pekuuliumi ulatuses, vaatamata sellele, kas kostja ise on pekuuliumi andnud või mitte. Seega tuleb lugeda interpoleerituks ka l. 15 D 15, 1. Kaasomanikkude eneste vahel pole teostatav *actio de peculio*, kuna seda on aga *actio exercitoria* ja *institoria*.

6. — Uurimuse tulemused rooma kaasomandi teooria jaoks on järgmised. Esiteks, kindlaks tehes, et kaasomand loob kaasomanikkude vahel seltsingulise suhte, sanktsioneeritud *actio pro socio*'ga, paistab kaasomand sootuks uues valguses. Pärast seda kui uuemate romanistide poolt *actio communi dividundo manente communione* mitterakendatavaks loeti, jäi klassikalisse režiimi lünk: kaasomanikel polevat kaasomandist tekkivate isikuliste nõudluste jaoks hagi, nii et kaasomanikud emb-kumb, kas peavad loobuma

neist või nõudma asja jagamist selleks, et siis kohtunik asja jagamise puhul arvestaks ka isikulisi nõudlusi. Nüüd, kus on kindlaks tehtud *actio pro socio* teostamine kaasomanikkude vahel, on see lünk täidetud.

Teiste hagide katsumisest võime tõmmata kokkuvõtte, et nad reeglina on kõik teostatavad kaasomanikkude vahel, kui olemas on kõik nende spetsiaalsed tingimused. Näit. *vindicatio servitutis* on teostatav, kui ühise krundi kõrval on ühele kaasomanikule ainuliselt kuuluv krunt või, uuemate klassikute järgi, isegi kui see teine krunt kuulub ühiselt samadele kaasomanikele. Erandiks üldreeglist ei saaks nimetada isegi *operis novi nuntiatio*, noksaalsete ja pekuuliumi hagide väljasulgemist, sest kõigil neil juhtudel kaasomanik on kaitsnud ekvivalentsete või isegi energilisemate vahenditega.

Nii ei või neil puhkudel kõnelda kaasomanikkude puudulikust kaitses, vaid need hagid on liigsed ja nende väljasulgemine puht nominaalne.

Hagide legitimatsioon kolmandate isikute suhtes on vahel *in solidum*, vahel *pro parte*, kuid mõnikord ei saa seda nimetada ei nii ega teisiti, vaid peab iseloomustama kui täiesti autonoomset. Klassikalises õiguses legitimatsioon *in solidum* kaalub üle. Paljudel juhtudel legitimatsioon *in solidum* on seletatav hagi aluseks oleva õigussuhte mittejagatava loomuga ja formulaarprotsessi iseärasusega, nagu *vindicatio servitutis* ja *actio aquae pluviae arcendae*. Kuid ka viimases võime klassikalises õiguses tähele panna kaasomaniku autonoomsuse rõhutamise tendentsi. Kuid mõnede hagide juures ei saa *in solidum* legitimatsiooni seletada õigussuhte loomu ega protsessi iseärasusega. Näit. noksaalsetes ja adjektiivsilistes hagides on sammatav objekt jagatav, kuid siiski legitimatsioon on *in solidum*. Ei saa öelda ka, et kreditoride huvid oleksid neil juhtudel olnud otsustavad: näit. *actio de peculio* ees kaasomanikud on mitte ainult hagetavad *in solidum debitum*, vaid üksikult kaasomanikult võib ka välja mõista kogu *peculium*'i ulatuses, kuna aga igalt teiselt kaastitulaarilt (kaasvilikasustajailt, kaasvaldajailt jne.) mõistetakse välja ainult tema poolt antud pekuuliumi ulatuses. Neil juhtudel jääb ainult üle seletada nähtu kaasomandi kontseptsiooniga: Justinianuse õiguses avaldub üha enam tendents kitsendada *in solidum* legitimatsiooni ja sisse seada partsiaarsus.

Vahet klassikalise ja Justinianuse õiguse vahel võib kokku võtta järgmiselt. Seesmis suhetes täielik õiguslik kaitse eri hagidega; väljapoole — lai on sfäär, kus üksik kaasomanik niiöelda esindab *in solidum* kaasomandit, kuid siiski juba suurenev tendents autonoomsuse ja partsiaarsuse poole. Justinianuse õiguses on seesmis suhetes eri hagide kõrval ja isegi nende asemel üldine vahend

uue funktsiooniga — *actio communi dividundo*, mis puutub hagide režiimi välissuhetes, siis kaasomand paistab Justinianuse õiguses enam kui klassikalises õiguses partsiaarsete õiguste summana ja seega on osaliste omandite pluraalsuse teooria poolt, kuna klassikalises õiguses on veel mõjuvaid tunnuseid *in solidum*-omandite pluraalsuse kasuks.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Planeerimise Peakomisjonil on õigus talu piiridesse jäävat metsa katastrimetsaks tunnistada?

Vastus: eitav.

Riigimaade planeerimise tehniliste juhtnõõride (RT 46 — 1927) § 57 ei anna Planeerimise Peakomisjonile õigust talu piiridesse jäävat metsa katastrimetsaks tunnistada. Selles paragraafis leiduv määrus teeb kohuseks kaardil märkida ja looduses piirata talu piiridesse jäänud katastrimetsa pinda. Eelduseks selleks on aga muidugi, et mets on vastavate asutiste poolt sellena juba tunnustatud. Selles paragraafis ongi viide tehtud 1924. a. 12. apr. seaduse elluviimise juhtnõõridele RT 90/91 — 1924. a. Nimetatud seadusest (RT 51/52 — 1924) kui ka selle seaduse elluviimise juhtnõõridest nähtub, et on asutatud ringkonna ja maakonna komisjonid, kes peale metsa kasutamise õiguse kindlaksmääramist otsustavad ka seda, kas ja kui palju on renditalu piirides katastrimetsa ja kas on kaardi või looduses olevate piirimärkide järgi võimalik heina- ja karjamaa metsast lahutada.

(RkHA toim. nr. 150 I — 1931.)

Kas vallavanem on õigustatud palka saama aja eest, millal ta oli ametist tagandatud?

Vastus: eitav.

Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse (RT 97 — 1926) § 86 määrab, et vallavanem ja tema abid saavad oma tegevuse eest kindlat palka. Sellega on silmas peetud, et tähendatud vallavalitsuse liikmed ei ole harilikud ametnikud, kelle amet peab andma neile elu ülalpidamiseks võimaluse, vaid ainult tasu tegelikult omavalitsuse asjaajamiseks kulutatud aja eest, mis neil kaduma läheb nende tõelikult elu ülalpidamiseks tarvilikust teenistusajast. Kuna vallavanema ametist tagandatud isik mingit tegevust valla asjade ajamise juures enam avaldada ei või, siis puudub temal ka õigus nõuda tasu tegevuseta oleku eest.

(RkHA toim. nr. 151 I — 1931.)

Kas isik, kellel Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse ilmumisel 21. II 1926. a. RT nr. 16 talukoht oli omanduseks, võib tähendatud seaduse alusel maa eraldamist nõuda, kui ta hiljemini oma talu on võõrandanud?

Vastus: eitav.

Kui küsimuses tähendatud seaduse ilmumise ajal kellelgi isikul oli omanduses talukoht, siis § 3 p. 1-a järgi ei olnud temal õigust maa eraldamist nõuda. Seda õigust ei omanda ta ka, kui ta hiljemini oma talukoha on võõrandanud, sest seaduse üksikutest normidest ei selgu, et maa eraldamise õigust võib maakasutaja omandada pärast seaduse ilmumist sellega, et ta oma omandiõiguse, mis temal mujal maa kohta olemas, ühel või teisel viisil teisele isikule üle annab. Seadus oma iseloomu poolest on maaomanikkudele koormaks ega luba, et ta maksvus laiendatakse ka teistele juhtudele, mis seaduses otseselt ei ole ette nähtud.

(Rkha toim. nr. 308 II — 1931.)

Kas juhul, kui Tallinna Linnavalitsusel teatavaks saanud, et keegi välismaalane taotleb tsiviilkohtu korras väljaostuõigust TKS §§ 2030—2034 ette nähtud viisil Tallinna linnaomavalitsusele kuuluva kinnisvara suhtes, on linnavalitsusel õigus väljaostu loa andmise küsimust ette kanda linnavolikogu otsustada?

Vastus: jaatav.

Ei ole kahtlust, et väljaostuõiguse põhjal kinnisvara omandamiseks välismaalase poolt Tallinna linna administratiivseis piires on kohaldatavad RT 48 — 1928 avaldatud Välismaalaste kinnisvarade omandamise, valdamise ning kasutamise seaduse § 1 reeglid. Arvamus, nagu võiks volikogu säärase loa andmise arutusele võtta ainult vastava välismaalase palvel, ei ole põhjendatud, sest nagu tähendatud seaduse (RT 48 — 1928) üldisest mõttest nähtub, on selle siht keelata teatud vabariigi raioonides välismaalastele kinnisvara omandada, tegelikult vallata ja kasustada. § 5 annab siseministrile koguni õiguse taotella TKS §§ 1282—1299 ette nähtud korras tehingute tühistamist, mis välismaalased sõlmivad selle seaduse vastaselt. Ei saa seepärast selle seaduse mõttega vastuoluliseks pidada, kui linnavolikogu, kellele vastav kontroll välismaalaste poolt kinnisvarade ostmisel riigivõimu poolt usaldatud, omal algatusel võib loaandmise küsimuse arutusele võtta, kui talle on teatavaks saanud kohtulikult välismaalase poolt tõstetud nõue väljaostuõiguse teostamiseks ja kui välismaalane ise sellise loa nõutamiseks volikogu poole pole pöördunud. Sellega volikogu teostab ainult seda riiklikku avalikõiguslikku kohustist, mis seadus talle peale on pannud, ja hoiab ära katsed seadusekeelust üle astuda ja sõlmida tehinguid, mis seadusega, ilma erilise loata, pole lubatud.

(Rkha toim. nr. 361 I — 1931.)

Kas rahaministri juhatuskirja Tulumaksuseaduse §§ 58 ja 60 käsitamiseks (RZ 66—1928) selles osas, kus on seletatud, et Tulumaksuseaduse § 58 põhjal toimunud lisandlik maksustamine üldse ei ole seotud tähtajaga, saab pidada seadusepäraseks?

Vastus: eitav.

Adm. toimetuses nr. 623 II — 1928. a. on Riigikohus juba seletanud, et Tulumaksuseaduse § 60 määrab üldtähtaja esmakordseks ja lisandlikuks maksustamiseks ning et § 60 määratud tähtaeg lisandlikuks maksustamiseks mitte rohkem kui läinud viie maksuaasta eest on maksev ka lisandlikul maksustamisel. Rahaministri juhatuskirja küsimuses tähendatud osa ei saa seadusepäraseks pidada. Ts. § 58 kohaldamisel tuleb arvesse võtta ka § 60 määrusi, sest §§ 58 ja 60 lahus mõistmisel ja käsitamisel ilmneks, et maksualuse tulu täieliku varjamise tagajärjel võib maksukohuslast lisandlikult maksustada mitte rohkem kui läinud viie maksuaasta eest, osa tulu varjamisel oleks aga lisandlik maksustamine võimalik piiramatu aja eest. Nii kui Ts. § 84 põhjal iganevad §§ 74—82 nimetatud süüteod viie aasta jooksul, võib ka Ts. § 60 põhjal lisandlikult maksustada ainult läinud viie maksuaasta eest.

(Rkha toim. 415 II — 1931.)

Ka vallaomavalitsuse asutiste ja samuti maavalitsuse otsuste vastu avaliku algkooli asukoha määramise ja ehitatava algkooli maja projekti kinnitamise küsimustes võib administratiivkohtu korras kaebusega esineda?

Vastus: eitav.

Avalikkude algkoolide seaduse §§ 24, 26 ja 28 (RT 75/76 — 1920 ja RT 56 — 1930) ning Avalikkude algkoolide hoonete ehitamise määruse §§ 49 ja 50 (RT 11 — 1930) järgi ei kuulu maavalitsuse võimkonda avaliku algkooli asukoha määramine ja ehitatava algkoolimaja projekti kinnitamine. Avalikkude algkoolide võrgu kava kinnitab haridus- ja sotsiaalminister majandusministri nõusolekul ning algkooli hoonete ehitamise ja ümberehitamise projektid kinnitab Haridus- ja Sotsiaalministeerium. Nii vallaomavalitsuse asutiste kui ka maavalitsuse otsused neis asjus on Avalikkude algkoolide seaduse § 26 järgi üksnes kavatsused, mis nõuavad veel teiste administratiivasutiste heakskiitmist ja kinnitamist ja sellepärast ei saa nende otsuste vastu üldse esineda sisulise kaebusega administratiivkohtu korras, vaid asjasthuvitatud võivad neis asjus esineda oma seletustega üksnes asutisele, kelle võimkonda kuulub asja lõplik otsustamine, ja alles viimaste otsuste peale võib esineda kaebusega administratiivkohtu korras.

(Rkha toim. nr. 718 I — 1931.)

Kui kaup tolli korraldusest välja lastakse tollimaksude edasilükkamisega, kas siis võib Tolliseaduse § 248 põhjal tasumata tollimaksude pealt protsente nõuda?

Vastus: jaatav.

Majandusminister võib kaupa tolli korraldusest välja lasta Tolliseaduse § 245 kohaselt ja kui kaup välja lastakse § 245 kohaselt tollimaksude edasilükkamisega, siis tuleb ka edasilükatud summa pealt maksta %%% Tollisead. § 248 kohaselt.

(RkhA toim. nr. 740 II — 1931.)

Kas Tolliseaduse §§ 234 p. c ja 236 alusel võib nõuda vabastamist tollimaksudest?

Vastus: eitav.

Tolliseaduse § 234 p. c näeb ette tollimaksudest vabastamist rahaministri loal ja § 236 põhjal on rahaministril (majandusministril) õigus tollimaksudest vabastada. Rahaministrist oleneb, kas ta Tolliseaduse §§ 234 ja 236 ette nähtud õigust kasutab või mitte. Selle vastu ei saa vaielda protsessi mõttes.

(RkhA toim. nr. 740 II — 1931.)

Kas hoiuma omaniku surma puhul tingimuste kohaselt välja antavad summad käivad pärandusmaksu alla?

Vastus: jaatav.

Riigihoiukassa seaduse (RT 104 — 1927) § 29 järgi hoiuma omaniku surma korral antakse välja hoiumad ühes intresside ja väärtpaberitega nagu pärand üldises korras vastavate seaduste põhjal. Kui aga hoiuma kohta varem on tehtud tingimus, milles hoiuma omaniku surma puhul ette nähtud hoiuma intresside ja väärtpaberite väljaandmise kord, siis antakse välja hoiuma ühes intressidega ja väärtpaberitega tähendatud tingimuste kohaselt. Sellest seaduse määrusest nähtub, et hoiuma omaniku surma puhul moodustab hoiuma ikkagi tema pärandi, vaatamata sellele, kas ta hoiule antud erilistel tingimustel või nendeta. Moodustavad aga hoiumad nende omaniku surma puhul osa viimase pärandist, siis tuleb ka nende pealt pärandusmaksu nõuda Pärandusmaksu seaduse (RT 67/68 — 1920) alusel.

(RkhA toim. nr. 985 II — 1931.)

Tsiviilosakond.

Pärusvara (Erbgut) Liivimaa talurahva seaduse järgi.

Selle kohta seletab Riigikohus järgmist:

Nagu järgneb LTS § 938 ja BES sissejuhatuse art. XII ühisest mõttest, tuli talurahvaseisusse kuulunud isikute eraõiguslike küsi-

muste lahendamisel pöörduda üldseaduste, s. o. vastavate maaõiguste normide poole ainult siis, kui teatud küsimuse kohta LTS-s ei leidunud üldse mingisuguseid erimäärusi (Vene Sen. ts. kass. dep. 1905—36). Kui vaadelda LTS § 973, siis see keelab Liivimaa talupojale teha korraldusi tema poolt päritud kinnisvara suhtes. See keeld on kategeooriliselt üldistavat laadi, ning kuna sama seaduse §§ 983, 985 ja 1005 põhjal Liivimaa talupoeg võis varandust pärida kahel teel, s. o. kas seadusejärgse pärimise teel või jälle pärandijätja poolt tehtud korralduse (testamendi jne.) järgi, siis peab arvama, et kui seaduseandja § 973 räägib üldse päritud varast, s. o. vahet tegemata, kuidas see päritud, seal üldse mõeldud on päritud vara, olgu see siis toimunud seadusejärgse pärimise teel või pärandijätja korralduse järgi. Järelikult on LTS § 973, seoses teiste selle seaduse normidega, täiesti selge ja loogiline, kui ta korraldab päritud vara üle korralduste tegemist. Ei ole seepärast ühtegi alust pöörduda LTS § 973 ette nähtud päritud vara mõiste selgitamiseks vastavate Liivimaa maaõiguse normide poole BES-s (§ 960 jj.). Tuleb veel arvesse võtta, et Liivimaa talurahvaseadustiku normid fikseeriti alles XIX sajandil ja nende tähtsam eesmärk oli kaitseäda talurahva klassi ja kaitseäda tema maaomandit. Selle tõttu talitas seaduseandja täiesti teadlikult, kui ta talurahvaseaduses mõnedki normid korraldas teisiti kui oli ette nähtud maaõiguses. Sellega on seletatav näit. ka säärase õigusliku instituudi sissevõtt talurahvaseadusse Liivimaal, nagu kohusosa (*portio legitima*), mida vastav maaõigus üldse ei tunne. Sellelt seisukohalt on täiesti arusaadav ka seegi seaduseandja eesmärk, miks ta pärusvara (Erbgut) mõiste LTS-s asetab palju laiemale alusele kui Liivimaa maaõigus ette näeb.

(RkhT toim. nr. 689 — 1931.)

Kui pärijate kinnitamisel nende palvel kõiki pärandijätja võlasaldajaid oli üles kutsutud (TKS §§ 2014, 1967, 2062, 2064) oma õigusi rahukohtunikule teatama, rahukohtunik aga omas pärijate kinnitamise otsuses pole tähendanud, et kõik ülesandmatuks jäänud õigused on kustunud, kas siis loetakse kreditoride õigused kustunuks?

Vastus: eitav.

TKS § 2066 määruse järgi kustuvad üles andmata jäänud taotlused ainult rahukohtuniku vastava kohtuotsuse põhjal, mitte aga ainult selle fakti läbi, et need üles andmata jäid üleskutses määratud tähtajal. Leiab pärija, et rahukohtunik pole omas otsuses tõsitanud TKS § 2066 reeglite kohaselt üles andmata õiguste kustumist, siis peab tema selle üle seaduslikul tähtajal esitama erakaebuse. Laseb tema aga rahukohtuniku sellise puuduliku kohtuotsuse seadusejõusse

astuda, siis ei saa tema hiljemini selle otsuse põhjal vaielda pärandi-
jätja kreditori vastu, kes oma taotlused tema vastu pööranud, olgugi
et ta üleskutses määratud tähtajal neid ei teatanud.

(RkhT toim. nr. 702 — 1931.)

*Kas kinnisvara mõttelist osa võib omandada igamisvalduse
alusel?*

Vastus jaatav.

Riigikohus ei leia põhjendatud olevat kaebaja väite, nagu võiks
BES järgi omandiõigust igamisvalduse alusel tunnustada ainult tea-
tud kinnisvara reaalsele, mitte aga mõttelisele osale. —
BES § 819 järgi võib asja omandada igamise teel isik, kes seda on
vallanud kui oma asja seaduses ette nähtud tingimusil igamisaja
jooksul, ja sama seaduse § 855 määrab: kes kinnistusraamatuisse tema
nimele sissekandmatut kinnisvara on vallanud igamiseks ette nähtud
tingimusil (§§ 821—853), see on selle omandanud igamise läbi.
Neist paragrahvidest, seoses nende viitega §§ 821—853 järgneb, et
igamise läbi võib omandada kõiki asju, mis võivad olla valduse ese-
meiks, välja arvatud ainult asjad, mis üldse ei või olla eraomandiks
(§ 821) või mille omandamine igamise teel on seadusega otseselt
keelatud (näit. §§ 823, 825 jt.). Et ka vara mõtteline osa võib
valduse esemeks olla, seda kinnitab § 633, määritelles, et „mitme
isiku ühises valduses võib sama asi olla sel viisil,
et igaüks neist, asja jagamata, valdab selle teatud
mõttelist osa.“ Võib aga niiviisi mõtteline osa iseseisvalt
olla valduse esemeks ning ei leidu seaduses reeglit, mis keelaks
mõtteliste osade omandamist igamisvalduse alusel, siis ei leia omale
toetust maksva seaduse normides eeltoodud kaebaja väide.

(RkhT toim. nr. 739 — 1931.)

*Kas Seisuste kaotamise seadus on tühistanud nende juriidiliste
faktide mõju, mis olid aset leidnud vastavate talurahvaseaduste
maksvuse ajal?*

Vastus: eitav.

Kuigi Seisuste kaotamise seadusega (RT 129/130—1920) kao-
tasid maksvuse vastavad talurahvaseadused, jäi siiski lahtiseks küsi-
mus, kas ühtlasi pidi lõppema ka nende juriidiliste tehingute jõud,
mis sõlmitud olid talurahvaseaduste alusel, ja juriidiliste faktide mõju,
nagu pärandi avanemine, mis toimunud enne Seisuste kaotamise sea-
duse maksmahakkamist. Selle kohta pole seni ilmunud erilisi mää-
rusi, nagu oleks võinud oodata Vab. Valitsuse poolt 20. VIII 1920. a.
vastu võetud seaduse põhjal (RT 129/130 — 1920, sead. nr. 255).
Juba Riigikohtu üldkogu otsusega nr. 6, 1927. a., seletati, et seaduse-

andjal polnudki taht talurahvaseadusi ära kaotada ühes kõigi järel-
dustega, vaid jõusse jäid mõned määrused, mis ei kannu puht-
seisuslikku iseloomu. Ei ole seaduseandja millegagi väljendanud ka
tahet, et Seisuste kaotamise seadus pidi tühistama enne selle seaduse
maksimahakkamist sõlmitud tehinguid ja enneolnud fakte korraldada
uute seaduste järgi, vaid juba omandatud, pälvitud õigused (*jure
acquisita*) keetsid edasi. Järelikult pole Seisuste kaotamise seadusel
tagasiulatuvat mõju talurahvaseaduste põhjal tekkinud juriidiliste teh-
ingute ja faktide suhtes. Sel põhjusel tuleb pärijad pärandile, mis avan-
es talurahvaseaduse maksvuse ajal, kinnitada selle seaduse normide
järgi. Samuti kui LTS § 973 põhjal talumehele kuulunud kinnisvara
oli muutunud päritud varaks, siis selline kinnisvara juriidiline ise-
loom jäi maksma ka pärast Seisuste kaotamise seaduse maksma-
hakkamist.

(RkhT toim. nr. 1006 ja 1093 —1931.)

*Vallaslapse isa kindlakstegemine vereproovi abil exceptio plu-
riumi vaide korral.*

Riigikohus on selles asjas järgmist seletanud:

BES § 165 järgi loetakse vallaslapse isaks seda, kes ennast ise
selleks on tunnistanud või kelle kohta kohtus on kindlaks tehtud,
et ta on lapse emaga sugulises ühenduses olnud mitte varem kui
10 kuud ja mitte hiljem kui 182 päeva enne lapse sündimist. Ta vaba-
neb aga lapse isa kohustisist, kui tõestab, et lapse ema samal aja-
järgul on suguliselt läbi käinud ka teiste isikutega. Järelikult see-
sugusel korral, kui esitatud on kostja poolt ning tõendatud *exceptio
plurium concumbentium*, vabaneb kostja isakohustisest ainult kaht-
luse tõttu, et teadmata on, kes mitmest isikust tõeliselt on lapse isa.
Kuid sellest veel ei järgne, et lapse ema ei võiks seda kahtlust
kõrvaldada igasuguste TKS-s lubatud tõestusvahenditega ja nende
abil selgitada, et nimelt kostja ja mitte keegi teine on tema lapse isa.
Käesolevas asjas tahtis nõudja seda kindlaks teha kostja ja lapse
vereproovide uurimise teel asjatundjate-arstide läbi ja peale selle
ekspertide abil selgitada lapse sarnasust kostjaga. Neil põhjusil ning
kuna kostja oli nõus vereproovide uurimisega, polnud rahukogul
seaduslikku põhjust keelduda palutud ekspertiiside toimetamisest ette-
käändel, nagu keelaks BES § 165 „päevapiltide ja vereproovi järgi
otsustada, kas kostja on lapse isa või mitte“, sest otsustada, kas
ekspertiisi tulemustega on tõestatud teatud asjaolu või mitte, võib
kohus alles peale ekspertiisi toimepanekut ja asjatundjate arva-
muse ärakuulamist; keeldu aga isasuse selgitamiseks asjatund-
jate abil, vastupidi rahukogu arvamusele, BES § 165 määru-
ses ei sisaldu.

(RkhT toim. nr. 1012 — 1931.)

Kriminaalosakond.

Kas KKS § 187 ette nähtud rahatrahvide ajatamist (osakaupa tasumist) võib kohus kohaldada ka tollitrahvide suhtes?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et KKS § 187 ette nähtud rahatrahvi ajatamine ei ole kohaldatav fiskuse huvides sihitud süütegude asjus määratud trahvide kohta ja et neis asjus määratud trahvide ajatamine kohtute poolt on KKS §§ 1210 ja 1211 rikkumine. Tollisead. § 449 järgi kuulub tollitrahvide ajatamine majandusministri võimkonda.

(RkhK toim. nr. 628 — 1931.)

Miilal on kohus kohustatud KKS § 92 põhjal kahjusaajat üle kuulama?

KKS § 92 põhjal on kohus kohustatud kahjusaajat üle kuulama siis, kui kahjusaaja on ise kohtuistungile ilmunud või teda on palutud kohtusse kutsuda ja üle kuulata. *Ex officio* kohus ei ole kohustatud kahjusaajat kohtusse kutsuma.

(RkhK toim. nr. 748 — 1931.)

Kas maksva seaduse järgi lasub majaomanikel linna uulitsate, sõiduteede ja kõnniteede ehituse ja nende korrashoiu kohustis?

Vastus: Maksva seaduse järgi lasub majaomanikel kõnniteede ehituse ja sõidu- ning kõnniteede korrashoiu kohustis.

Ehitusseaduse § 181 allutab uulitsate ja kõnniteede ehituse ja korrashoiu linnaomavalitsuse võimkonnale alustel, mis Linnaseaduses ette nähtud. Linnaseaduse (1915. a. väljaanne) § 2 p. 4 (IV) järgi kuulub kõnniteede ja uulitsate ehitamise ja korrashoiu eest hoolitsemine linnaomavalitsuse võimkonda. Linnaseaduse § 108 p. 7 järgi (vt. 1917. a. Vene sead. ja seadl. kogu nr. 157), mis vastab sama seaduse § 108 endisele punkt 2-le, võib linnavolikogu muu seas sundmäärusi anda uulitsate, sõiduteede ja kõnniteede puhtuse ja korrashoiu kohta, ning p. 3 järgi uulitsatel ning platsidel istutuste tegemise ning kõnniteede ehituse kohta, mille täitmine on elanikkude kohuseks. Sama seaduse § 63 p. 7 juurde käiva märkuse 2 järgi on lubatud linna sillutiste (mostovõh) korrashoiu ja kõnniteede ehitust ja korrashoidu, mis majaomanikel lasuvad, üle võtta ning majaomanikelt võetavate eriliste maksude arvel teha. Sellest selgub, et seaduse järgi lasub majaomanikel sõiduteede ja kõnniteede korrashoiu kohustis ja kõnniteede kohta ka veel nende ehituse kohustis, missuguste kohustiste teostamise kohta linnavolikogu võib sundmäärusi anda.

(RkhK toim. nr. 318 — 1931.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1931.

TKS §§ 2030—2034 ette nähtud viisil Tallinna linnaomavalitsusele kuuluva kinnisvara suhtes, on linnavalitsusel õigus väljaostu loa andmise küsimust ette kanda linnavolikogu otsustada?	434
Kas rahaministri juhatuskirja Tulumaksuseaduse §§ 58 ja 60 käsitamiseks (RT 66—1928) selles osas, kus on seletatud, et Tulumaksuseaduse § 58 põhjal toimunud lisandlik maksustamine üldse ei ole seotud tähtajaga, saab pidada seadusepäraseks?	435
Kas vallaomavalitsuse asutiste ja samuti maavalitsuse otsuste vastu avaliku algkooli asukoha määramise ja ehitatava algkooli maja projekti kinnitamise küsimustes võib administratiivkohtu korras kaebusega, esineda?	435
Kui kaup tolli korraldusest välja lastakse tollimaksude edasilükkamisega, kas siis võib Tolliseaduse § 248 põhjal tasumata tollimaksude pealt protsente nõuda?	436
Kas Tolliseaduse §§ 234 p. c ja 236 alusel võib nõuda vabastamist tollimaksudest?	436
Kas hoiusumma omaniku surma puhul tingimuste kohaselt välja antavad summad käivad pärandusmaksu alla?	436

Tsiviilosakond:

Pärusvara (Erbgut) Liivimaa talurahva seaduse järgi	436
Kui pärijate kinnitamisel nende palvel kõiki pärandijätja võlasaldajaid oli üles kutsutud (TKS §§ 2014, 1967, 2062, 2064) oma õigusi rahukohtunikule teatama, rahukohtunik aga omas pärijate kinnitamisotsuses tähendanud, et kõik ülesandmatuks jäänud õigused on kustunud, kas siis loetakse kreditoride õigused kustunuks?	437
Kas kinnisvara mõttelist osa võib omandada igamisvalduse alusel?	438
Kas Seisuste kaotamise seadus on tühistanud nende juriidiliste faktide mõju, mis olid aset leidnud vastavate talurahvaseaduste maksvuse ajal?	438
Vallaslapse isa kindlakstegemine vereproovi abil <i>exceptio plurium</i> 'i vaide korral	439

Kriminaalosakond:

Kas KKS § 187 ette nähtud rahatrahvide ajatamist (osakaupa tasumist) võib kohus kohaldada ka tollitrahvide suhtes?	440
Millal on kohus kohustatud KKS § 92 põhjal kahjusajat üle kuulama?	440
Kas maksva seaduse järgi lasub majaomanikel linna uulitsate, sõiduteede ja kõnniteede ehituse ja nende korrashoiu kohustis?	440

Lisa.

Rkh. 1930. a. otsused	lk. 81—96.
-----------------------	------------

1932. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kolmeteistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (toimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal,
A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Pal-
vadre, K. Parts, J. Uluots,
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1930. a. ja 1931. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s., 1929., 1930. ja 1931. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.